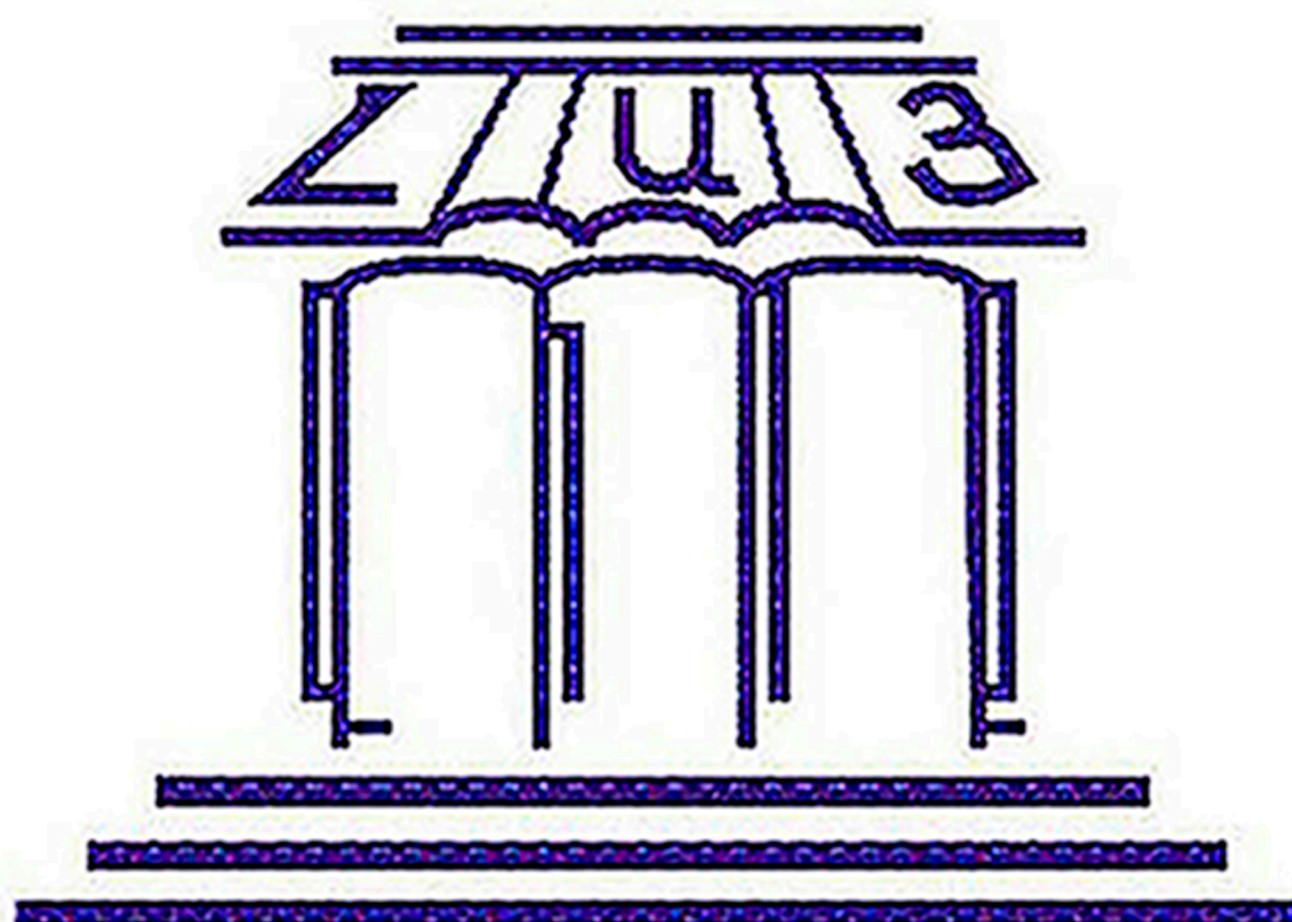

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

449

200-6

№ 4.

ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ

№ 4.

ՆԻԿ. ԿԱՐԻՆՑԵՎ.

ԵԼԵԳՏՐՈՑ ԻԿԱՅԻԱՅԻ
ՊԻՈՆԵՐ
ԵԴԻՍՈՆԸ

Թարգ. Ն. Թ.

15521

ՊԵՏ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹ.

ՅԵՐԵՎԱՆ 1927 թ.

22

1000

1000

929 : 537(73) Զգիւն

ՆԻԿ. ԿԱՐԻՆՑԵՎ

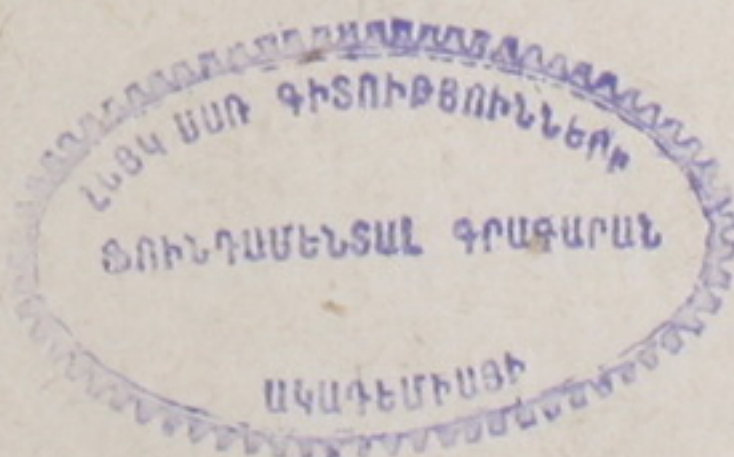

ԵԼԵՔՏՐՈՖԻԿԱՑԻԱՅԻ ՊԻՈՆԵՐ Ե ԴԻՍՈՆԸ

15524

A $\frac{11}{41563}$

Թարգ. Ն. Թ.

Գրանցավ. № 842 (բ). Պատ. № 137. Պեսիւր. № 451. Տիրամ 3000

«Առարդ»-ի տպարանի կենդանանում

ՀՆԱՐԱԳԵՏ ՏՂԱՆ

Ամերիկյան Պորտ-Հոլրոն փոքրիկ քաղաքը Միչիգան նահանգի Դետրոյտ քաղաքին միացնող չերկաթուղագծով սլանում է առավոտյան գնացքը:

Վագոնները լիքն են գործարան ու արհեստանոց շտապող բանվորներով, վորոնք, դեռ թարմ ու առույգ, կատակներ են անում իրար հետ ուրախ ու զվարթ:

Նրանց մեջ վագոնից վագոն է վազում մի փոքրիկ և ամրակազմ տղա՝ թերթեր և ուտելիքներ առաջարկելով նրանց:

Շարունակ տղայի հնչուն ձայնն է լսվում.

— Առավոտվա լրագիր, թաժա հաց, համեղ ապուխտ .

Տղային ամենքը ճանաչում են:

— Այ՛, վո՛րն է ավելի թարմ՝ նորություններդ, թե ապուխտդ:

— Այ՛, տե՛ս, բուտերբրոդների տեղ լրագրներ շտապ, գործարանատերերին է այդ ձեռնտու, բայց վո՛չ մեզ:

Վագոնը թնդում է հնչուն ծիծաղից, իսկ ամենից հնչուն լսվում է փոքրիկ լրագրավաճառի, Թոմաս Ալ՛վա Եդիսոնի, կամ ինչպես ուղղակի ասում են, Ալի ծիծաղը:

Նա հազիվ 13 տարեկան է, բայց արդեն ոգնում է իր հորը, վոր նոր է պաշտոնագուրկ չեղել իբրև վոչ պիտանի: Տղային հաջողվում է լրագրավաճառի տեղ գտնել չերկաթուղագծի վրա, են չերկաթուղագծի, վոր Պորտ-Հոլրոնը միացնում է Միչիգան նահանգի զլխավոր քաղաք՝ Դետրոյտի հետ: Ամեն ոք, առավոտվա գնացքով նա ճանապարհ է ընկնում Դետրոյտ, ամբողջ օրը քաղաքում անց կացնում և ուշ չերեկոյան դառնում է տուն: Նա իր գնումները Դետրոյտումն էր անում, հետո գնում է «Ազատ մամուլի» տպարանը լրագրներ ստանալու, իսկ մնացած ազատ ժամանակը՝ մինչև գնացքի մեկնելը, քաղաքային գրադարանումն է անց կացնում:

Գրադարանում մի քանի հազար գիրք կար և նա վորոշել էր բոլորը կարդալ. նա իր ընթերցումն սկսում է առաջին դարակի մի ծալրից և գրքից գիրք անցնելով, սկսում է կարդալ մեծ ազահությամբ: Եղ ձևով նա կլանում է պատմության, կրոնի, փիլիսոփայության, ճանապարհորդության, մաթեմատիկայի վերաբերյալ բոլոր գրքերը: Վերջինը նրան մեծ դժվարությամբ է հաջողվում. նա չեր կարողանում հասկանալ մաթեմատիքական դժվար ֆորմուլները, և մի ուր, չեր պատահումներով բացատրում են նրան պարզ խոսքերով, նա ատելություն է զգում դեպի եղ գիտությունը և ընդմիջտ թողնում է:

Շուտով գրադարանապետն ուշադրություն է դարձնում հարցասեր տղայի վրա, վոր «արշինանոց» հաստափոր գրքեր էր կարդում և սկսում է առաջնորդել նրա ընթերցանությունը:

Կարճ ժամանակամիջոցում լերկաթուղագծի խելացի և ժիր լրագրավաճառը ձեռք է բերում ընդհանուրի սերը: Նա լրագրորեն վաճառելու բացառիկ իրավունք է ստանում. գնացքի վագոններից մեկում նրան մի փոքրիկ սենյակ են տալիս. եղ սենյակը 13 տարեկան տղան իր աշխատանոցն է դարձնում և եղտեղ է անում իր առաջին քիմիական փորձերը:

Քաղաքում Ալն իր ազատ ժամանակը գրադարանումն է անց կացնում, իսկ քաղաք գնալիս ու վերադառնալիս՝ իր աշխատանոցում:

Գնացքի ծառայողներն Ալին կատակով «փոքրիկ պրոֆեսսոր» ելին կանչում: «Փոքրիկ պրոֆեսսորն» իր գրքերի ու փորձերի պատճառով իր գործը չեր մոռանում: Յուրաքանչյուր ուր նա մոտ 200 թերթ էր վաճառում, բայց շուտով նկատում է, վոր պատահում են որեր, չեր թերթի պահանջն ավալի մեծ է լինում, միայն հարկավոր էր նախատեսել և պահանջը բավարարելու չափով թերթ ունենալ:

Թերթի պահանջը, ինչպես տղան էր նկատել, ավելի մեծ էր լինում ռազմաբեմից նոր լուրեր ստացած որերը:

Եղ ժամանակները Միացյալ Նահանգների Հյուսիսային և Հարավային Նահանգների մեջ պատերազմ էր սկսվել, և ամենքը մեծ հետաքրքրությամբ հետևում ելին պատերազմից լեկած լուրերին:

Մի անգամ Ալ'ը խմբագրատանը, ռազմաբեմից ստացած, խոշոր տառերով տպած, մի նոր լուր և կարդում՝ Հյուսիսային Նահանգների հաղթության մասին. Ալ'ի մեջ իսկույն եղ լուրն ոգտագործելու միտքն և հղանում, միայն հարկավոր եր նախորոք գրավել ընթերցողների ուշադրութիւնը:

Մի ակնթարթում ծրագիրը պատրաստ, եր:

Նա գնում և հեռագրականը և իր ծանոթ հեռագրատան ծառայողին համոզում, վոր նեղ նոր հաղթության մասին մի կարճ հեռագիր ուղարկի գծի բոլոր կայարանները, վորով անցնելու յեր ինքը՝ Ալ'ը, խնդրելով, վոր լուրն աչքի ընկնող տեղ

ցուցադրեն: Դրա փոխարեն Եղիսոնը հեռագրատան ծառայողին խոստանում է տարվա ընթացքում ձրի լրագիր:

Հեռագրատան ծառայողը հեռագիրն ուղարկում է, իսկ Եղիսոնը շտապով եքսպեդիցիան է գնում թերթերն ստանալու: Սովորական 200 որինակ թերթի փոխարեն, նրան 1500 թերթեր հարկավոր, բայց եղբան փող չունեն իր ձեռին. նա իսկույն գնում է թերթի գրասենյակը, իր դրուժյունը բացատրում և 1500 թերթ խնդրում, փողը մյուս ուրը վճարելու պայմանով: Գրասենյակում Ալին ճանաչում էլին, և եքսպեդիտորն իր պատասխանատվությամբ թերթերը տալիս է Ալին:

Տղան կայծակի արագությամբ դուրս է թռչում սենյակից, ստանում է իր թանկագին թերթերը, մի քանի փոքրիկ տղաներ վերցնում հետը իրեն ոգնականներ, շտապում կայարան ու վերջին վայրկյանին հասնում գնացքին:

Նրան հիմա մի խնդիր էր զբաղեցնում, թե կայարաններում ինչպես են ընդունել իր ուղարկած հեռագիրը: Սրտատրոփ մտնենում է առաջին կայարանին, ուր սովորաբար լերկու որինակ էր վաճառում, իսկ ես անգամ մի վայրկյանում 40 որինակ վաճառեց հաջորդ կայարանում բազմությունը խրոնվում, աղմկում էր, թերթին սպասելով: Նույն պատկերը կրկնվում է մնացած կայարաններում. ամեն տեղ գնորդների բազմությունը կուվում է թերթի համար, իսկ Ալի գեմքն ուրախությունից փայլում է:

Ամենից հաջող է գնում գործը Պորտ-Հոլրոն կայարանում, ուր տղային մեծ բազմություն էր սպասում:

Յերեկոյան, չերբ տուն դարձավ Ալը, նա հպարտությամբ իր հորը մեծ գումար տվեց, վորը շատ էր ժամանակին տան համար:

Ալի ես չերջանիկ հնարագիտությունը նրա ասպագայի համար մեծ նշանակություն ունեցավ: Նրա մեջ նախաձեռնության վողին ուժեղացրեց և հետաքրքրություն դարձեցրեց դեպի հեռագրություն: Առանց հեռագրատան ծառայողի ոգնության Ալին, ի վի հարկի, վողին չէր հաջողվի անել, և նա ամբողջովին խորաբնութիւնը ելեքտրականության է հեռագրի աշխատանքների մեջ: Զանազան գրքեր վարդում եղ ուղղությամբ և մի փոքրիկ

գործիք և գնում իր փորձերի համար: Նրա բխիական աշխատանոցը ելեքտրո-տեխնիքական աշխատանոց դարձավ:

Եղ ժամանակները ինքնուրույն թերթ հրատարակելու միտք հղացավ: Նա մի հին մամուլ (սղմիշ) գնեց, մի քանի մաշված շրիֆտներ. եղ ամեն իրեն փոքրիկ սենյակում սարքեց ու սկսեց շարել: «Ազատ մամուլի» տպարանում անց կացրած ժամերը դուր չեցին անցել Ալի համար. նրա աչքերը սովորել էին փոքրիկ նշաններին, և առաջին մի քանի անհաջող փորձերից հետո, վոր նրան շատ անբուժելի զիջերներ նստեցին, վերջապես հաջողվում և նրան սեփական լրագիր ունենալ: Թերթը լույս եր տեսնում շաբաթը մի անգամ և արժեր 3 ցենտ (6 կոպ.): Իսկապես չերկաթուղագծի թերթ եր այդ գնացքում են գրվում, գնացքում շարվում, տպվում ու վաճառվում գնացքում, և նրա բովանդակությունն էլ չերկաթուղագծի նորություններն էին:

Թերթը չերկաթուղու ծառայողների մեջ մեծ հաջողություն ունեցավ, և փոքրիկ պրոֆեսսորը հիմա «գլխավոր խմբագիր» դարձավ:

14 տարեկան «հնարագետ տղան» եղպիսով միաժամանակ և՛ խմբագիր եր, և՛ գրաշար, և՛ տպագրող, և՛ վաճառող:

Բայց, ինչպես ասում են, բաղդը հարատև չի լինում. մի որ, գնացքը գնալու ժամանակ, Ալն իր աշխատանոցում աշխատելիս, ձեռից վայր և գցում լուսածնի լուծվածքով լիքը շիշը: Մի վայրկյանում իր աշխատանոցը, դրա հետ և վագոնն անմիջապես բռնկվում են. կրակը հաջողվում և հանգցնել, բայց գնացքի ուղեկիցը զայրանում է: Նա առանց են ել խեթ աչքով եր նայում փոքրիկ աշխատանոցին ու նրա տիրոջ վրա. եղ սենյակից լերբեմն արտասովոր ձայներ ելին լսվում, կասկածելի թըշտոց կամ անդուր հոտ փչում. գնացքի ուղեկիցը վախենում եր եղ բոլորից, և նրան միշտ թվում եր, վոր մի գեղեցիկ որ ամբողջ գնացքը կարող եր ողջ ցնդել: Յեվ հիմա, ոգտվելով առիթից, գնացքը կանգնեցնում և ճանապարհի մեջ տեղը և լուսամուտից մեկ-մեկ դուրս շարտում Ալի բոլոր գործիքները, խեղճ տղին մի քանի պինդ ապտակ և հասցնում, վորից Ալը չերկար ժամանակ մի ականջով ծանր է լսում:

Գնացքն իրեն ճանապարհը շարունակում է, իսկ խեղճ Ալ'ը մնում է մենակ կանգնած իր փշրած շըշերի և փշացած գործիքների հետ... Նրա բոլոր ծրագրներն ողը ցնդեցին, գեղեցիկ հույսերը խորտակվեցին—վերջ «փոքրիկ պրոֆեսսորին», վերջ «գլխավոր խմբագրին»: Արցունքներն աչքերին, ճանապարհի մեջ տեղը կանգնած, հարվածներից շըշմած ու խլացած, չգիտեր՝ ինչ աներ, ի՞նչ մտածեր...

Նդիստոնը, հետո սլատմում էր, վոր արկածներով հարուստ իր կյանքում, չերբեր եղբան ծանր հուսահատությունն չի ապրել, ինչպես են չարաբաստիկ առավոտը, չերբ դուրս վռնդեցին իրեն իր սիրած աշխատանոցից:

Սակայն չերկար հուսահատվել պետք չեր. հարկավոր էր աշխատանքը նորից շարունակել:

Նա առաջվա նման մնում է լրագրավաճառ և շարունակում իր ճանապարհորդությունները Դետրոյտ, իսկ ազատ ժամերն ու կիրակի օրերը՝ ելեքտրականությամբ պարապում: Նա ուղղում էր, վոր ինքը փորձի հեռագրաթելեր ու ապարատ սարքել: Նա մի գիրք գնեց հեռագրի մասին և իր նոր ընկեր՝ Ջեմս Ուարդի հետ մի անգամ տարորինակ փորձ արավ: Նրանք չերկաթի մի լար են ձեռք բերում, և ընդջրյա մի հին պարանի կտորի ոգնությունը եղ լտրն անց են կացնում փողոցով, վոր միացնում էր իրենց տները: Նրանց ելեքտրական հոսանք էր հարկավոր, վորն ամենադժվար բանն էր. բայց տղաները չեն հուսահատվում: Ալ'ը կարգացել էր, վոր լարը կատվի մազին շփելով՝ կարելի չե ելեքտրականություն ստանալ:

Նրանք չերկու մեծ կատու չեն բռնում և մետաղե լարը մեծ դժվարությամբ փաթաթում կատուների վտաքերին, և չերկու հնարագետներն սկսում են ձեռքերով շփելը մազը: Բայց կատուներն ընդհանրապես անպետք են ելեքտրական մարտկոցներ փոխարինելուն, իսկ եղ կատուները գիտությունը ծառայելու վոչ մի ցանկություն չունեյին—կատաղած մլավում էյին և ամեն կերպ աշխատում ազատվել իրենց գերությունից: Տղաների ձեռները չանգուտելով՝ կատուները պոչներն առնում են ու փախչում: Տղաները փորձն ել չեն կրկնում:

Բայց Ալլը չի վհատում, մեծ դժվարությամբ հավաքած իր փողերովն ելեքտրական տարրեր և ապարատներ ե ձեռք բերում, և մեծ համբերությամբ ու տոկունությամբ զբաղվում զանազան փորձերով, իսկ նրա ընկեր Ջեմս Ուարդը, չկարողանալով մնալ Ալլի խոնավ ու մռայլ նկուղում, հուսահատված թողնում է ու հեռանում:

Ալլի ամենամեծ դժբաղդությունը հեռագրել չիմանալն էր և սովորելու չել վոչ մի հնար չուներ: Ես անգամ նրան ոգնության ե գալիս մի պատահական դեպք և նրա վոչ մի բանի առաջ կանգ չառնող բնավորությունն ու համարձակությունը:

1862 թիվն էր, ամառվա շոք որ. ապրանքա-մարդատար գնացքը, վորով Ալլը միշտ չերթևեկում էր, կանգ առավ Մունտկլեմեննս կայարանում, վորտեղ վագոնները մի գծից մյուս գիծն էլին փոխադրում. եղ կես ժամ էր տևում, իսկ եղ ժամանակամիջոցին, Ալլը սովորաբար կայարանապետ Մեկենզի չերկու տարեկան չերեխայի՝ Ջիմմի հետ խաղ էր անում:

Եղ որը Ալլը, թերթերի կապոցը թևի տակը կանգնած՝ ճուտերին էր նայում, չերբ հանկարծ շուռ ե գալիս, տեսնում մի սարսափելի պատկեր: Ապրանքատար գնացքն աղմուկով անցնում ե չերկաթուղագծով, իսկ եղ նույն գծի վրա կռնակով դեպի գնացքը փոքրիկ Ջիմմը պառկած խաղ ե անում ավազի և փոքրիկ բարերի հետ: Մի ակնթարթ... և չերեխան կորած էր... Ալլը, առանց մի վայրկյան իսկ մտածելու, ձեռի լրագիրները մի կողմն ե շարտում, չերեխային հասնում, գրկում և նրա հետ միասին գծի մյուս կողմը թռչում, ընկնում մոտի աղբակույտի վրա:

Յերկու չերեխայի մահն այնքան էր մոտ, վոր շոգեմեքենան Ալլի կոշիկի կրունկը պոկել էր. ենքան թափով էր թռել Ալլը, վոր աղբակույտի տաշեղները խրվել էլին չերեխաների մարմնի մեջ, վոր հետո մեծ դժվարությամբ հանեցին:

Իսկույն Մեկենզիին կանչում են, վոր կարգադրում ե չերեխաներին պատափորմը տանեն, ուր Ջիմմի մայրը նրանց վերբերը մաքրում և ու լվանում: Թեև ցավերը շատ էլին ուժեղ, բայց Եդիսոնը, առանց ձայն հանելու, մեծ համբերությամբ

տանու մ ե եղ տանջանքները և գոհ ու ժպտադեմ նայում ե իր փրկած չերեխային:

Մեկենգին հարուստ չեր և Եղիսոնին հետևյալն ե առաջարկում.

— Արած լավությանդ արժանի հատուցումը տալու հնարավորությունը չես չունեմ, դրա փոխարենը կարող եմ քեզ հեռագրելու արհեստը սովորեցնել, հետո հեռագրատանն ամսական 25 դոլլարով պաշտոն գտնել քեզ համար. համաձայն ես ես առաջարկիս:

Այ՛ի դեմքն ուրախությունից փայլեց:

Համաձայն ե... Յեթե Մեկենգին նրան նույնիսկ մեծ գանձեր խոստանար, դժվար թե իրեն ավելի չերջանիկ զգար Այ՛ը:

Յեվ Այ՛ն սկսեց սովորել հեռագրելը: Յերեք ամսից հետո, նա իր ուսուցչից ել լավ եր հեռագրում և ազատ կարող եր ամեն հեռագրատան ծառայողի պաշտոն տանել:

ԾԱՆՐ ՏԱՐԻՆԵՐ

Հեռագրատան ծառայող դառնալուց հետո, Եղիսոնն սկսեց աշխատել Թափառական կյանք վարել: Պատճառը մի կողմից նրա հետախուզող բնավորությունն էր, մյուս կողմից՝ նրա մեծ սերը դեպի ճանապարհորդությունը:

Ստրաֆֆորդում նա գիշերային հեռագրակատարի պաշտոն է ստանում, ամսական 25 դոլլարով: Բայց պաշտոնը շատ էր ծանր, վորովհետև հեռագրապետն ամենաչնչին սխալի համար խիստ պատիժների չէր չենթարկում: Իր ստորադրյալների գիշերային հերթապահությունը ստուգելու համար, նա ստիպում էր նրանց, վոր կես ժամը մի անգամ հեռագրեն «SIX» (վեց) բառը:

Եղիսոնը գիշերները միշտ քնով էր լինում: Ցերեկները Ստրաֆֆորդի շրջակայքն էր պտըտվում կամ հարևան հեռագրատաներն այցելում. հաճախ ենքան չերկար ելին տևում եղ զբոսանքները, վոր նա հազիվ էր հասնում իր պաշտոնին, բնական էր, գիշերները հոգնած չէր կարող արթուն մնալ:

Կեսժամյա վերահսկումից ազատվելու համար, Եղիսոնը չերկար ժամանակ միտք է անում մի հնարով ազատվի. և վերջը մի միտք է հղանում: Ժամացույցին մի փոքրիկ անիվ է ամրացնում և մետաղյա լարի միջոցով միացնում հեռագրական ապարատի հետ: Ամեն անգամ, չերբ լրանում է կես ժամը, դիպչում էր անիվին, վորն իսկույն շարժվում էր և ապարատի վրա «SIX» բառը գրվում: Իսկ եղ ժամանակ Եղիսոնն իր սենյակում հանգիստ քնած էր:

Եղիսոնի խորամանկությունը չերկար ժամանակ չտևեց: Մի անգամ, հեռագրատան ծառայողները նկատեցին, վոր «SIX» բառը հեռագրելիս, իրենց ապարատի վրա C և Φ տառերը պարզ չեն նշմարվում: Սկսեցին հետաքրքրվել և դտան Եղիսոնի խո-

րամանկությունը: Յենթադրելով, վոր կարող են իրեն խիստ պատժի տալ, պատանին վորոշեց փախչել:

Շտապով գնում ե պահեստանոց, վորտեղ գնացքները կանգնած՝ պատրաստվում էին Սարնիա ուղևորվելու. Եղիսոնը մեքենավարին համոզում ե, վոր իր ծառայության գործերով ե շտապում ե հետը գնում ե: Բայց մինչև Ստրաֆֆորդի սահմաններին դուրս գալը, վորը պատկանում եր այդ ժամանակ անդլիացիներին, իրեն շատ անհանգիստ եր զգում, մինչև իր հայրենի սահմանները՝ Պորտ-Հուրոն հասնելը:

Իր հայրենիքում անց կացրած կարճ ժամանակամիջոցում, նա հեռագրական գործի մեջ մի գյուտ ե կատարում, վորի շնորհիվ ամբողջ Հյուսիսային Ամերիկայում մեծ հռչակ ե ձեռք բերում:

Եդ տարին շատ ցուրտ ձմեռ եր:

Հուրոնի լճից սառցի հակալական լեռներ էին գոյացել, բռնել ջրի լերեսը ե աննավարկելի լեյին դարձրել վոչ միայն Սեն-Կլեր գետը, վորը Սարնիան Պորտ-Հուրոնի հետ եր միացնում, այլև լերկու բաղաքը միացնող ընդջրյա հեռագրաթելերն ել էին կտրել:

Դիմում են Եղիսոնին, վորը գալիս ե ե պարզ ձևով լուծում հանելուկը:

Նա շոգեմեքենան մոտեցնում ե գետին ե շոգեմեքենայի շշակի ոգնությամբ հարցնում.

«Այլո, Սարնիա, լսվում ե ասածս»:

Շոգեմեքենայի շշակը չեր կարող խոսել, ի հարկե, բայց հեռագրի ալֆավիտը, վոր կազմված ե գծերից ու կետերից, Եղիսոնը լերկար ե կարճ հնչյունների միջոցով կարողանում ե վերարտադրել: Մի ամբողջ լեզանակ ե կազմում, վորը տարորինակ կերպով հնչում եր սառն ողում:

Պորտ-Հուրոնի բնակիչները, վոր շոգեմեքենայի շուրջը հավաքված՝ մեծ հետաքրքրությամբ նայում էին ես բոլորին, զարմանում էին ե ծիծաղում տղայի վրա: Վոչ վոք չեր հավատում, վոր կարելի լի խոսել շոգեմեքենայի շշակի ոգնությամբ. բայց Եղիսոնը մեծ համբերությամբ շարունակում եր իր գործը ե ժամանակ առ ժամանակ հարցնում.

— Ալլո, Սարնիա, լսվում ե ասածս:

Սարնիայում, վերջապես, ուշադրութիւն են դարձնում հաշորդաբար և միշտ նույն ութմով կրկնվող տարորինակ ճայների վրա:

Հեռագրատան ծառայողներից մի քանիսն ականջ են դրնում և իսկույն գլխի ընկնում, թե բանն ինչու՞ն է. գետի ափին Սարնիայում ճիշտ նույն տեսակի շոգեմեքենա չեր դըրված, և Պորտ-Հոլրոնում պարզ լսվում է՝

— Լսում եմ, ի՞նչ ե պատահել:

Եղիսոնի պատվին կեցցենք են լսվում չորս կողմից: Ես պիտով, Սարնիան և Պորտ-Հոլրոնը, շնորհիվ շոգեմեքենայի, նորից հեռագրով միացվում են իրար հետ:

Տասնևվեց տարեկան տղայի համար ես հնարագիտութիւնը հասարակ բան չե, և Եղիսոնը հեռագրատանը պաշտոն ե ստանում:

Բայց, ինչպես գիտենք, Եղիսոնը մի տեղ չերկար մնալու սեր չուներ:

Թեև դեռ տասնևյոթ տարեկան եր, բայց նա շատ եր ճանապարհորդել—չեղել եր Ադրիան, Ֆորտ-Ուայն, Ինդիանոպոլ, Յինցինատ, Մեմֆիս: Ամեն տեղ նա իրեն ցույց եր տվել վորպես հեռագրատան հմուտ ծառայող և ամեն տեղ ելեքտրական ապպարատները կատարելագործելու վրա չեր աշխատում:

Ինդիանոպոլում նա մի ինքնաշարժ ապպարատ ե հնարում, վորը կարողանում ե, առանց մարդու ոգնության, հեռագրները մի գծից մյուս գիծն ուղարկել:

Հենց նույն տեղի կայարանապետը եղ ժամանակները նրման մեքենա հնարելու վրա փորձեր եր անում, վոր կարողանա Նյու-Յորքից Նյու-Ուրլիան հեռագրներ ուղարկել, առանց հեռագրատան ծառայողի ոգնության:

Նրա փորձերն անհաջող են անցնում: Եղիսոնը մտածում ե, վոր իր նոր արած գյուտը կարող ե պետք գալ և մի քանի փորձեր ե անում, վորոնք մեծ հաջողութիւն են ունենում. բայց կայարանապետը զայրանում ե: Նա մարդկային հասկացողութիւններին հակառակ ե գտնում ես չերևույթը, վոր իր ստորադրյալներից մեկը, են ել մի ջահել տղա, կարող ե եղ

տեսակ գյուտ անել, են, ինչ վոր իրեն չի հաջողվել ենքան փորձերից հետո:

Նա կատաղությունից մի կեղծ թուղթ ե գրում Եղիսոնի դեմ և, վորպես վատ աշխատողի, պաշտոնազուրկ անում:

Ես չերկրորդ անգամն ե, վոր Եղիսոնի գյուտ անելու հանձարը նրան դժբաղդության մեջ ե գցում, բայց ես անգամվա հարվածն ավելի ծանր եր: Նա սովորաբար, իր աշխատավարձի մեծ մասը ծնողներին եր ուղարկում, և հենց նոր եր իր ռոճկի մեծ մասը տուն ուղարկել, բացի եդ, իր արած փորձերը շատ թանգ ելին նստում իրեն. նա նորից մնաց դուրսը, փողոցում, առանց կոպեկի, հին ու մաշված շորերով:

Չմեռը մոտենում եր, իսկ խեղճ Եղիսոնը ստիպված եր ամառվա թեթև զգեստով ման գալ:

Սակայն, նա ընկճվող բնավորություն չուներ. և վճռեց վոսֆով Լուիզիան գնալ: Նա մի քանի տասնյակ մղոն տարածություն պիտի անցներ, բայց նա ուժեղ եր և առողջ. ու մրտքում հազար ու մի շքեղ ծրագրներ կազմելով՝ ճանապարհ ընկավ:

Պետք եր չերևակայել, թե նա ի՞նչ դրությամբ ե հասնում Լուիզիան: Պակասն ել չեղանակներն են լրացնում: Սառցապատ փողոցներով ցրտից ու հոգնածությունից վոտքերը հազիվ քաշ տալով, առաջ ե գնում բոլորովին սառած ու թուլ, իրեն ամառվա զգեստը հագին, ծղնոտե գլխարկը՝ գլխին:

Տեղ հասնելուն պես նա իսկույն գնաց հեռագրատուն իրեն համար պաշտոն գտնելու:

Հեռագրատան ծառայողները հեգնանքով են նայում ցրնցոտիների մեջ կորած պատանու վրա:

Իսկ տերը մի տեսակ կասկածով ե նայում վրան: Եղիսոնն ուզում եր անմիջապես թողնել ու հեռանալ անհյուրընկալ կայարանից, բայց ուրիշ չելք չուներ, պատմեց իր դրությունը և իր շնորհքը ցույց տալու իրավունք խնդրից: Նրա ցանկությունը կատարեցին և տեղ տվին կայարանում:

Լուիզիանում Եղիսոնը մեծ չեռանդով գործի անցավ. նա մեծ վարժություն ե ձեռք բերում—մի րոպեյում 45 բառ ե հեռագրում: Միաժամանակ նա առանց հոգնելու ելեքտրականու-

թյանը վերաբերյալ ընթերցանությամբ և փորձերով և պարապում:

Եղ ժամանակները Եդիսոնի հետ մի դեպք պատահեց, և բիշ եր մնում կյանքը զոհ գնար: Մի առավոտ, գրքերի կապոցը ուսին՝ հեռագրակայանից տուն եր դառնում. վոստիկանը, առավոտը վաղ տեսնելով բեռնակիր մարդուն, գողի տեղ և դընում և ձայն և տալիս, վոր կանգնի: Եդիսոնը, մի ականջով ծանր և լսում, հանգիստ շարունակում և իրեն ճանապարհը: Վոստիկանի արձակած գնդակը բարեբաղդաբար մոտովն և անցնում: Եդիսոնը զարմացած հետ և նայում իմանալով՝ ինչ և պատահել. վոստիկանը տեսնում և, — վոր վոչ թե գող և, այլ ամբողջ քաղաքին հայտնի՝ հեռագրատան ծառայողը. վախեցած Եդիսոնի գիրկն և ընկնում, համբուրում, ներողություն խընդրում: Յեվ ամեն ինչ լավ և վերջանում:

Բայց հիմա չեւ մի ուրիշ դժբաղդություն եր սպասում նրան:

Եդիսոնը սովորաբար ազատ ժամանակներին շրջակայքը եր գնում զբոսնելու:

Մի անգամ եւ կես որին գնում և շոգեմեքենաների պահեստանոցը. առանց չերկար մտածելու պահեստանոցի շոգեմեքենաներից մեկը վերցնում և ու գնում պտուկտի:

Մեքենավարը վերադառնում և, տեսնում, վոր իր մեքենան մի անժանոթ մարդու առաջնորդությամբ պտուկտներ և անում: Մեքենավարն առանց վորևե պատժի մեղմորեն խրուկում և Եդիսոնին, իսկ հեռագրապետն ավելի խիստ և վարվում և պաշտոնից հեռացնում և:

Սկսում և նորից իրեն համար նոր տեղ փնտրել, վորը հաջողվում և իր ծննդավայրում՝ Պորտ-Հուրոնում:

Տարի ու կես Պորտ-Հուրոնումն և մնում և եղ ժամանակամիջոցում մի նոր գյուտ և անում՝ վի ընդջրյա հեռագրաթելով յերկու ելեքտրական հոսանք կարելի չեր հաղորդել:

Ընկերությունը, ուր ծառայում եր Եդիսոնը, նրա նոր արած գյուտից մեծ չեկամուտներ և ստանում, իսկ գյուտ առողին չնչին վարձատրություն և տալիս՝ Պորտ-Հուրոնից Բոս-

տոն գնալու ձրի մի տոմս: Բոստոնում, Ֆրանկլինի տնվան հեռագրակայանում նոր պաշտոն է ստանում:

Նդիսոնը 21 տարեկան եր արդեն և նրա հպարտ, մեծ ծրագրերների համար հեռագրատան ծառայողի պաշտոնը շատ եր անբավարար ու նեղ. նրա մտքերը հեռուներն ելին թռչում:

Չորս ու ճամբորդելուց հետո, հասնում է Բոստոն, շատ խղճուկ արտաքինով, հին ձևի զգեստով և տեղի հեռագրատան ծառայողների վրա վատ տպավորութուն է անում, և կասկածով են նայում վրան:

Բայց և այնպես պայմանավորվում են հետը, վոր մի քանի ժամից հետո անցնի: Նշանակած ժամին Նդիսոնը գալիս է հեռագրատուն. հեռագրատուն ծառայողները վորոշել ելին մի խաղ խաղալ «հեռավոր արևմուտքից չեկած միամտի» վրա, — եղպես ելին անվանել նրանք Նդիսոնին:

Իրենց ծրագրած կատակի մասին նախորոք հայտնում են Նյու-Յորքի հեռագրատուն, և վորոշում են՝ հենց վոր տեղի հմուտ ծառայողներից մեկը Բոստոնի մեծ թերթերից մեկի համար չերկար հեռագիր տա, հեռագիրն ընդունելու համար դնեն նորելուկին:

Եղպես ել անում են:

Նդիսոնը, գործին անտեղյակ՝ անցնում է աշխատանքի: Նյու-Յորքի ծառայողն սկսում է դանդաղ հեռագրել, հետո կամաց-կամաց արագացնում է և մի րոպեում 40 բառ հեռագրում:

Նդիսոնը, վոր 45 բառը մի րոպեում խաղ ու պարով եր հեռագրում, եղ արագության վրա չի զարմանում: Յերբ չորս կողմն է նայում Նդիսոնը, տեսնում է, վոր իր ընկերները հետաքրքրությամբ հետևում են իրեն ու ծիծաղում:

Նդիսոնն իսկույն գլխի չե ընկնում բանի ելությանը, բայց առանց շփոթվելու և ցույց տալու, վոր ինքը գլխի չե ընկել, հանգիստ շարունակում է իրեն գործը, ժամանակ առ ժամանակ փոխելով ձեռի մատիտը: Նյու-Յորքի ծառայողը շարունակում է հեռագրելը, բայց, տեսնելով, վոր չի կարողանում հաղթել, խորամանկութունների չե դիմում՝ կրճատումներ է անում կամ բառերը միացրած հեռագրում. սակայն Նդիսոնը, վոր սո-

վոր եր եդ տեսակ աշխատանքի, առանց սխալվելու շարունակում ե իր գործը:

Տեսնելով, վոր ես կատակը չերկար ե տևում, մասնավոր ապալարատով Նյու-Յորքի ծառայողին դիմում ե.

— Լսեք, ընկեր. կարծես թե դուք թեթև հանգստի կարիք եք զգում:

Նյու-Յորքի ծառայողը շփոթվելով, իր տեղը տալիս ե ուրիշի:

Ես փոքրիկ միջադեպը Եդիսոնի կյանքում մեծ դեր ե խաղում. ամենքն աշխատում են հետը ծանոթանալ և ընկերանալ:

Ես դեպքից հետո, կարծես թե բաղդը ժպտում ե նրան: Հայրը նորից պաշտոն ե ստանում, ինքը աշխատանք ե ունենում, և իր խառը ծրագրները, վոր պարտվում եյին գլխում, սկսում են պարզվել ու պայծառանալ:

Առաջին գյուտը, վոր անում ե Բոստոնում՝ ձայները հեռագրի միջոցով հաշվելն ե այդ:

Եդիսոնը նկատել եր, վոր Ամերիկյան պարլամենտում քվեարկության վրա ավելորդ ժամանակ ե գնում, եդ գործը դյուրացնելու համար մի նոր ապալարատ ե հնարում հետևյալ ձևով.

Ամեն մի պատգամավորի բազկաթուռն չերկու կոճակ ե ամրացրած «այո»-ի և «վոչ»-ի համար, չերբ պատգամավորը սեղմում ե ես կամ են կոճակը, համրիչը, վոր միացրած ե կոճակների հետ, ցույց ե տալիս քվեարկության հետևանքը. ես գյուտն առանձին նշանակութունն չուներ, բայց ցույց եր տալիս, թե ինչ տենդային արագությամբ եր գործում Եդիսոնի միտքը: Նրա մյուս գյուտն ահագին դեր խաղաց: Այդ այն եր, վոր մի հեռագրաթելով միաժամանակ մի քանի հեռագիր եյին տալիս:

1869 թ. Եդիսոնը մի գծով չերկու հեռագիր տալու փորձ արավ. թեև փորձն ենքան ել հաջող չանցավ, բայց ինքը համոզված եր, վոր ուղիղ ճանապարհի վրա չե կանգնած և իր նպատակին կարող ե հասնել: Բայց նրա համար մի բան ել եր պարզ, վոր դրա համար ավելի մեծ քաղաք եր հարկավոր, քան Բոստոնը, և վորոշեց Նյու-Յորք գնալ:

Բոստոնում անց կացրած նրա յերկու ու կես տարին բավական շահեկան անցան:

Ընկերները նրա արտասովոր աշխատասիրությունից և վառ յերևակայությունից զարմանալի պատմություններ ելին անում:

Եղիսոնը Բոստոնում իր ընկեր Ադամսի հետ եր ապրում. նա պատմում եր, վոր Եղիսոնն իր գիշերային աշխատանքից ուշ տուն դառնալուց հետո, նստում եր և մինչև լուսադեմ ընթերցանությամբ պարապում: Յերկու ընկեր միասին ելին ճաշում ճաշարանում, վոր մեկ քառորդ մղոն հեռավորության վրա յեր գտնվում իրենց տնից. ընկերը պատմում եր, վոր Եղիսոնը ճանապարհին միշտ մի բան եր մտածում և նոր ու նոր ծրագրերն եր կազմում շարունակ: Մի անգամ ել, ճաշարան գնալիս հանկարծ բացականչում ե՝

— Ադամս, յես ենքան շատ անելիքներ ունեմ, բայց մեր կյանքը շատ ե կարճ. և մենք ենքան դանդաղ ենք շարժվում. —ասում ե ու շտապով գնում ճաշում, տուն վազում պարապելու:

Բոստոնում Եղիսոնն ամեն առիթից ոգտվում եր, ցույց տալու, վոր ելեքտրականությունը նույնիսկ շատ փոքրիկ բաներում, կյանքում միշտ կարելի յե գործադրել, ոգտվել: Խնչպես որինակ՝ Բոստոնի հեռագրատանը շատ թախտաբիթիներ (փայտոջիլ) կային, վորոնք թունավորում ելին ծառայողների կյանքը, և վոչ մի կերպ չեյին կարողանում վոչնչացնել. Եղիսոնը վորոշում ե ելեքտրականության միջոցով վոչնչացնել նրանց:

Պատից 2 անագե թիթեղ ե կպցնում և միացնում ելեքտրական մարտկոցի հետ. հենց վոր միջատները թիթեղի վրա չեն հավաքվում, իսկույն բաց ե թողնում ելեքտրական հոսանքը և միջատներն անմիջապես սատկում, թափվում են:

Բայց ես բոլոր գյուտերն ու փորձերը նրան չեն բավարարում:

Բոստոնի հեռագրատունը նեղ եր նրա համար ու փոքր. և մի որ հավաքում ե իր ունեցած-չունեցածը ու ճամբա ընկնում, իր շքեղությամբ ու մեծությամբ Եղիսոնին վաղուց գրավող բաղաբը—Նյու-Յորք:

Բոստոնում անց կացրած նրա չերկու ու կես տարին բավական շահեկան անցան:

Ընկերները նրա արտասովոր աշխատասիրությունից և վառ չերեակայությունից զարմանալի պատմություններ ելին անում:

Եղիսոնը Բոստոնում իր ընկեր Ադամսի հետ եր ապրում. նա պատմում եր, վոր Եղիսոնն իր գիշերային աշխատանքից ուշ տուն դառնալուց հետո, նստում եր և մինչև լուսադեմ ընթերցանությամբ պարապում: Յերկու ընկեր միասին ելին ճաշում ճաշարանում, վոր մեկ քառորդ մղոն հեռավորության վրա չեր գտնվում իրենց տնից. ընկերը պատմում եր, վոր Եղիսոնը ճանապարհին միշտ մի բան եր մտածում և նոր ու նոր ծրագրերն եր կազմում շարունակ: Մի անգամ ել, ճաշարան գնալիս հանկարծ բացականչում ե՝

— Ադամս, չե՞ս եներան շատ անելիքներ ունեմ, բայց մեր կյանքը շատ ե կարճ. և մենք եներան դանդաղ ենք շարժվում. —ասում ե ու շտապով գնում ճաշում, տուն վազում պարապելու:

Բոստոնում Եղիսոնն ամեն առիթից ոգտվում եր, ցույց տալու, վոր ելեքտրականությունը նույնիսկ շատ փոքրիկ բաներում, կյանքում միշտ կարելի չե գործադրել, ոգտվել: Խնչպես որինակ՝ Բոստոնի հեռագրատանը շատ թախտաբիթիներ (փայտոջիլ) կային, վորոնք թունավորում ելին ծառայողների կյանքը, և վոչ մի կերպ չելին կարողանում վոչնչացնել. Եղիսոնը վորոշում ե ելեքտրականության միջոցով վոչնչացնել նրանց:

Պատից 2 անագե թիթեղ ե կպցնում և միացնում ելեքտրական մարտկոցի հետ. հենց վոր միջատները թիթեղի վրա չեն հավաքվում, իսկույն բաց ե թողնում ելեքտրական հոսանքը՝ և միջատներն անմիջապես սատկում, թափվում են:

Բայց ես բոլոր գյուտերն ու փորձերը նրան չեն բավարարում:

Բոստոնի հեռագրատունը նեղ եր նրա համար ու փոքր. և մի որ հավաքում ե իր ունեցած-չունեցածը ու ճամբա ընկնում, իր շքեղությամբ ու մեծությամբ Եղիսոնին վաղուց գրավող քաղաքը—Նյու-Յորք:

են իրենց անհամբերութիւնը սուր ձևով արտահայտել, աղմկել: Թերթի խմբագիր Լաուէն և ծառայողները չգիտեն՝ ինչ անեն, իսկ վարպետին կանչելը կարող եր գործն ուշացնել:

Եղիստը, վոր բազմութեան հետ միասին գրասենյակն եր մտել, ոգտվելով առիթից, մոտեցավ մեքենային և մի վայրկյանում ուշադրութեամբ սկսեց զննել: Վորպես ամերիկացի, նա մտածեց, վոր ես առիթն իրեն առաջ գնալու մեծ հնարավորութիւններ կարող ե տալ: Առանց վայրկյան իսկ կորցնելու, մոտեցավ հոսահատ միստեր Լաուէին և հանգիստ տոնով ասաց.

— Միստեր Լաուէ, յես կարծում եմ, կարող եմ ձեզ ասել, թե ինչ ե պատահել ձեր մեքենայի հետ: Զսպանակներից մեկը կոտրվել ե ու մնացել ատամնավոր անիվների մեջ, վոր և խանգարում ե մեքենայի աշխատելուն:

Լաուէն նայեց Եղիստի վրա, կարծես թե չերկնքից եր ընկել եդ պատանին իր նեղ վայրկյանին:

— Դուք կարող եք կարգի բերել մեքենան, — հարցրեց նա, — չեթե կարող եք, արեք, յես ձեզ լավ կըվարձատրեմ:

Եղիստը կարող եր, ի հարկ ե. և մի քանի վայրկյանից մեքենան սկսեց աշխատել:

Լաուէն հիացած եր. նա անմիջապէս իր գրասենյակում գործավարի պաշտոնն առաջարկեց՝ ամսական 300 դոլլարով:

Եդ որվանից նրա կյանքում բեկումն ե կատարվում, և բաղդն այլևս նրան չի թողնում:

Լաուէի մոտ պաշտոնավարելու ժամանակ սա մի քանի նոր ավտոմատիք ասպարատներ ե հնարում, վորոնք և՛ հարմար եյին, և՛ գործնական. նա մի նոր տեղ ե գտնում ելեքտրական ընկերութեան մեջ, վորտեղ նրա գլուտը գնահատութեան ե արժանանում: Նրան հնարավորութիւն են տալիս վաճառելու իր հնարած մեքենաները, վորտեղ ինքն ե ծառայում:

Եղիստն, իրեն հատուկ հեգնական ժպիտով, պատմում եր իր առևտրի մասին: Ինքը չգիտեր՝ վորքան գնահատեր իր այդ գլուտը, վորպէսզի վոչ շատ պահանջկոտ չերևար, վոչ ել ծիծաղելի դրութեան մեջ ընկներ, վորոշեց 5.000 դոլ. գնահատել, բայց նա կասկածում եր, թե եդ տեսակ գումար կըտան իրեն:

Յերբ սկսում են բանակցութիւնները, առաջարկում են, վոր Եղիսոնն իր գնահատութիւնը տա, Եղիսոնը չի համարձակվում և խնդրում է՝ իրենք գնահատեն:

— Ի՞նչ կասի միտեր Եղիսոնը, յետե 40,000 դոլլար նշանակենք,— լսում է պատասխանը:

Եղիսոնը եղ խոշոր գումարը լսելուց՝ շփոթվեց, բայց հուզումը զսպելով ասաց.

— Այո, համաձայն եմ եղ գումարին:

Բայց չերբ վոր մենակ է մնում, ուրախութիւնից թռչկոտում է, պարում և ինքն իրեն կրկնում.

— Քառասուն հազար, քառասուն հազար...

Ասլազան առաջը վառ գույներով է պատկերանում— նոր աշխատանոց, շքեղ ու հետաքրքիր իրեր... Բայց, հանկարծ սիրտը կասկած է ընկնում. գուցե ընկերութիւնը դիտավորյալ կերպով կատակ եր անում իր հետ և դա ծաղր եր միայն և ուրիշ վոչինչ: Մեկ-մեկ սկսեց հիշել դրամատերերի բոլոր կատակները, վոր սարքում են մարդկանց ծաղրելու համար:

Մյուս ուրը, առավոտը վկայականը մոտն են բերում ստորագրելու, վոր գյուտն արդեն գնված է 40,000 դոլ. ստորագրում է և գնում դրամանոուն՝ փողը ստանալու: Դրամատան ծառայողները փրսփսում են, բայց ինքը ծանր լսելու պատճառով, չի լսում. եղ բավական եր, վոր Եղիսոնը համոզվեր, վոր իր յենթադրութիւնը ճիշտ է. քիչ է մնում ձեռքի չեքը վոչնչացրնի: Վերջ ի վերջո իր 40,000 դոլլարն ստանում է:

Եղ փողերով Եղիսոնը մի մեծ արհեստանոց է սարքում իր արած գյուտերը պատրաստելու համար. արհեստանոցի կողքին ել մի աշխատանոց՝ փորձերի համար: Նա եղ բաների համար ձեռի փողը չեր խնայում, և չերբ ամեն ինչ պատրաստ եր, կարծես թե 40,000 դոլլար չեր ել ունեցել:

Բայց դրա փոխարեն, Մենլո-Պարկում, Նյու-Յորքից 40 վերստ հեռավորութիւն վրա, նա մի գեղեցիկ աշխատանոց ունեւ արդեն, ուր կարող եր ազատ ու հանգիստ իր փորձերն ու գյուտերն անել: Կարճ ժամանակում նա յերկու մեծ գյուտ արավ— կվադրուպլեֆս-հեռագրական ապարատը յեվ ավտո-

մաս հեռագրական ապապարաս, վորոնց մասին հետո կըխոսենք:

Միաժամանակ նա խորասուզվել էր իրեն հետաքրքրող ելեքտրական յերևույթների ու խնդիրների մեջ:

Համոզվելով, վոր հրաշագործ ելեքտրական ուժն առորչա կյանքում կարելի չէ շատ լավ գործադրել, նա եղ ուղղությամբ է աշխատում և մոտ 45 գյուտ անում:

Մեկը դեռ չվերջացրած, մյուսի միտքն է հղանում ու նըրանով զբաղվում:

Նրա ոգնականները զարմանում էին նրա գյուտերի եղ հեղեղի վրա, վոր կարծես թե վերջ չունեն, իսկ գյուտերի բյուրոյի գրասենյակապետը և շնորհագրեր տվողը ասում էր.

— Ես մարդը չեմ չի մոռանա մեր գրասենյակի դուռ:

Նրա մարգարեյությունը Եդիսոնն արդարացրեց, ի հարկե: Հետաքրքիր էր և Եդիսոնի աշխատանոցը:

Մի մեծ դահլիճ էր 100 վոտնաչափ յերկարությամբ և 30 վոտնաչափ լայնությամբ, կահավորված ընտիր մեքենաներով ու քործիքներով, գեղեցիկ ու հարուստ գրադարանով:

Նրա ոգնականներից ամենահայտնին անգլիացի՝ Չարլզ Բեշլորն էր, վորը 1870 թվից Եդիսոնի հետ միասին էր աշխատում. դա մեծ գիտնական էր և տեխնիկ:

Նրա ոգնականների մեջ ընդունակ ու շնորհալի մարդիկ շատ կային, վորոնք կարող էին ինքնուրույն կերպով իրենց համար լայն ասպարեզ ստեղծել, բայց չէին անում, գերադասելով աշխատել իրենց հանձարեղ ընկերոջ դեկավարությամբ:

Մենլո-Պարկը կողմնակի մարդկանց համար փակ էր, խիստ հսկողության տակ. իսկ ժողովրդի մեջ՝ բերնե բերան առասպելներ էր տարածվում արհեստանոցում կատարվող խորհրդավոր հրաշքների մասին: Թերթերում հոգվածներ էին լույս տեսնում «Մենլո-Պարկի կախարդի» մասին, և Եդիսոնի աշխատանոցի վրա նայում էին, վորպես մի կախարդանոցի վրա, ուր բնության հին որենքները փոխվում են նորերով:

Հեքյաթային արագությամբ մի գյուտը հաջորդում էր մյուսին Եդիսոնի Մենլո-Պարկում անց կացրած տասը տարվա ընթացքում: Նրա արած գյուտերի լուրը տարածվել էր աշխարհի ծայրերը: Հեռագրաթելերը նրա գովքն էին յերգում, ելեքտրա-

կան շոգեգնացքները նրա փառքը տարածում, իսկ ձայնագրերը (ֆոնոգրաֆները) մարդկային ձայնով նրա անունն ելին տալիս աշխարհի բոլոր անկյուններում:

Ամեն մի նոր համաշխարհային ցուցահանդես Եդիսոնի նոր գյուլտով եր գարմացնում աշխարհը: Են բաժինը, ուր դրված ելին սքանչելի մեքենաներն ու ելեքտրական ապարատները, որ որի լայնանում ու լայնանում եր:

1869 թվի պատանին, ամենքին անհայտ ու անծանոթ հեռագրատան հասարակ ծառայողը, վոր առանց կոպեկի թափառում եր Նյու-Յորքի փողոցները, ուր ծաղրում ելին նրան, ծիծաղում նրա խիզախ ծրագրների վրա ու դուռը ցույց տալիս՝ ճամփու դնում, նա վոր գլուխը դնելու տեղ չուներ, ուտելու որվա հաց, հիմա, տասը տարուց հետո, ամբողջ աշխարհին հայտնի գյուլտ անողներից ե, աշխարհի ամենամեծ աշխատանոցի տերը, հանճար, վորի ձեռքի տակ աշխատելը պատիվ են համարում իրենց համար հայտնի գիտնականները:

Յերբ մտածում ես նրա կյանքի վրա, առաջին հայացքից թվում ե, թե նա են չեզակի բաղդավորներից ե, վորոնց կյանքում միշտ ժպտում ե բաղդը, վորը փակ աչքերով մեկից մյուսին ե անցնում:

Բայց եսպես չեր: Եդիսոնը չերջանիկ Ալադինը չեր, վորի ձեռքը խնձորները չերկնքից ելին թափվում. եդպես չեր Եդիսոնի կյանքը. նա քաջ առ քաջ կռվելով բոլոր դժվարությունների դեմ, աշխատելով ե ու պայքարով ձեռք բերել իր դիրքը: Ամեն մի նոր գյուլտ նրան հարյուր անհաջող փորձ ե նստել, անհանգիստ որեր, անքուն գիշերներ, հաճախ ամիսներ՝ զրրկանքներով ու աշխատանքով լիքը, և չնայած ես ամենին, նա իրեն գործը կիսատ չեր թողնում, չեր վհատում, այլ տանում եր մինչև վերջը, մինչև իր նպատակին հասնելը: Իր նպատակներն իրագործելու համար, նա ոգտվում եր ամեն առիթից ու հանգամանքից. նրա համար գոյություն չուներ վոչ մի անհաղթելի դժվարություն և վոչ ել վորևե անկարելիություն:

Վերջնական նպատակին հասնելու համար նա համառորեն աշխատում եր ու պայքարում:

Հետևյալ գլուխներում, Եդիսոնի հետ միասին կանցնենք նրա են փշոտ ուղին, վորը տասը տարվա ընթացքում նրան մեծ փառքի ու չերջանկության հանցրեց:

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Յ Ե Վ Հ Ե Ռ Ա Խ Ո Ս

Եղիստնի գործունեությունը ճիշտ գնահատելու համար, պետք է հիշել, վոր նա հետազոտող գիտնականներից չէ, այլ նախ և առաջ գործնական գյուտարար:

Նա Նյուտոնի, Ֆարադեյի կամ Հելմհոլցի նման նոր որենքներ ստեղծելու վրա չէր աշխատում. վոչ, այլ նա ուզում էր գիտությունը հայտնի որենքները կիրառել կյանքի նկատմամբ. գտնել են, ինչ վոր կարող է եսոր պետք գալ մարդուն իր գործնական կյանքում:

Նա ինքը, մի անգամ, իր գործունեության մասին եսպես է արտահայտվել.

«Շատերն են ուզում ինձ գիտության մարդ դարձնել-գիտնական, բայց ի գուր: Յես բնություն որենքները չեմ ուսումնասիրում, և մինչև եսոր դեռ վոչ մի նոր որենք չեմ բացել: Յես գերազանցորեն գյուտ անող եմ, թերևս կարելի չէր ինձ գիտական-գյուտարար անվանել, հակառակ գյուտարար արհեստավորների, թեև այդ տեսակ հակադրությունն էլ անիմաստ բան է, վորովհետև արհեստավոր-գյուտարար չկա»:

Բայց եդ ամենևին չէր նսեմացնում Եղիստնի նշանակությունը: Մեկը, վոր գիտության բոլոր գյուտերը կիրառում է մեր առօրյա կյանքի նկատմամբ, հանգիստ խղճով կարող է իրեն գիտնականներից պակաս տեղ չտալ, վորոնք միայն տեսություններով են պարասպում:

Եղիստնը, ճիշտ է, նոր բան չատ չի գտել—հայտնաբերել, բայց հենց շատ բան է կատարելագործել: Են, ինչ վոր մինչև Եղիստնը դատարկ բան էր, կամ գիտական թեթև խաղալիք, այժմ մարդկանց կյանքում հսկայական դեր է խաղում:

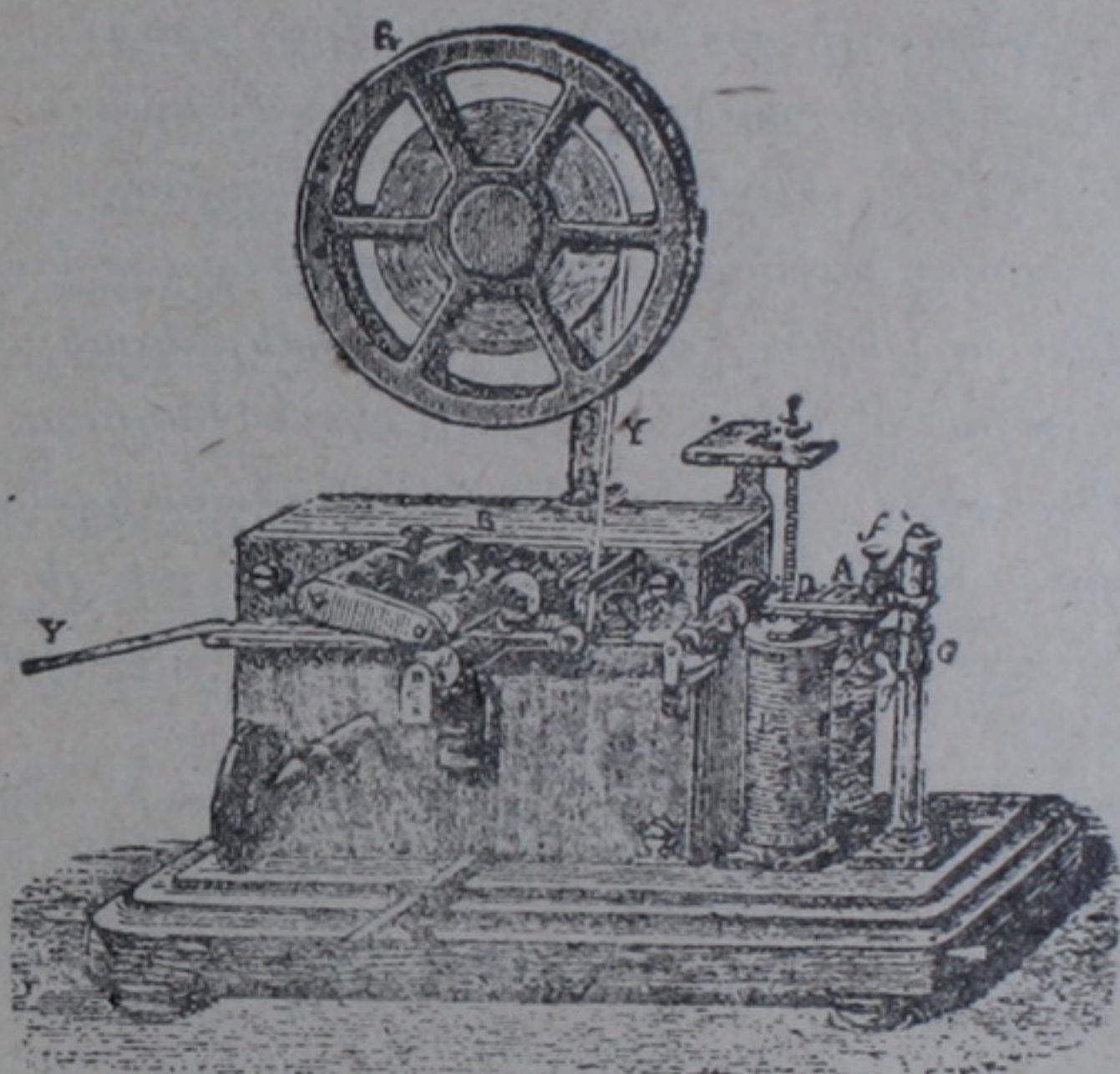
Վորպես ելեքտրոտեխնիկի՝ Եղիստնին մինչև հիմա վոչ վոք դեռ չի գերազանցել:

Սկզբում նա ամբողջովին նվիրվեց հեռագրի ուսումնասիրությանը: Նա ուզում էր հեռագիրը հնար չեղածին չափ ոգտակար դարձնել ժողովրդի արդյունաբերությանը: Եղ աշխարհում հեռագիրը շատ է պետք չեկել և շատ հաճախ:

Կյանքում որ-որի հեռագրի պահանջն ավելի զորեղ էր զգացվում, պետք էր բավարարել եղ պահանջը և վորևէ ձեւով լուծել խնդիրը:

Բայց ի՞նչպես:

Յերկու ճանապարհ կար: Մեկը՝ մի հեռագրաթելով միաժամանակ մի բանի հեռագիր ուղարկելն էր, մյուսը՝ հեռագրե-

լու արագությունն ավելացնելը:

Առաջին ճանապարհը եղիստին դեռ վաղ պատանեկու-թյունից էր հետաքրքրել, թեև նրա առաջին փորձերն եղ ուղ-ղությամբ անհաջող անցան. բայց նա չերբեք չհուսահատվեց և վոչ էլ գործի վերջնական հաղթանակի հավատը կորցրեց: Դեռ ավելին. նա դրանով չէր բավարարվում, վոր միաժամա-նակ յերկու հեռագիր տա, այլ չորսը, ամեն ծայրից յերկուսը. դրա համար պետք էր դեռ նոր ապագարատ ստեղծել կվադ-րուպլեֆս ապագարատը:*)

*) Կվադրուպլեֆսն էն ապագարատն է, վորով կարելի յէ միաժամանակ չորս հե-ռագիր տալ. ութ հեռագիր կարելի յէ տալ ուստովեքսով, յեթէ աշխարհին լինել:

Նա վեց տարի աներևակայելի համառությամբ աշխատում է եղբանի վրա և վերջապես, 1874 թվին կարողանում է արտոնագիրը — պատենտը ստանալ:

Եղբայրատու շատ երբեք, և վրան աշխատելու համար ահագին գիտություններ պահանջվում: Եղիսոնն ութ մարդ ջոկեց, վորոնք իր ոգնությամբ ուսումնասիրեցին եղբայրատու վրա աշխատելու չեղանակը: Եղ մարդկանց ոգնությամբ Եղիսոնը Նյու-Յորքից Բոստոն գիծ անցկացրեց և եղ գիծը հենց սկզբից անասելի բարձրության վրա դրեց:

Եղիսոնն ավելին արեց, քան են ժամանակվա հայտնի ելեքտրոտեխնիկները, ինչպես, որինակ՝ Բերլինում, Սիմենս չեղբայրները, վորոնք տասնյակ տարիներ զուր աշխատում էին հեռագրի վրա ու չէին կարողանում: Սմերթկյան հեռագրական մեծ ընկերությունը՝ «Western Union»-ն իսկույն իրենց մոտ եղ նոր հեռագիրը մտցրեց, և են ժամանակվանից շնորհիվ նոր հեռագրի, ամեն տարի 1,200,000 ուրբի չե տնտեսում:

Բայց Եղիսոնն Եղիսոն չեր լինի, յեթե բավարարվեր յեղածով:

Նա շարունակ նոր միջոցներ եր փնտրում՝ միաժամանակ ութ հեռագիր տալու համար: Բայց նա տեխնիքական են տեսակ դժվարությունների հանդիպեց, վոր մինչև հիմա եղ հարցը գեռ բաց է մնում:

Բայց Եղիսոնը «հետաձգածը չի մոռանում» և ոկտոպլեքսի միտքը չի թողնում, գուցե մի գեղեցիկ որ իր նոր գյուտով աշխարհը զարմացնի:

Մյուս խնդիրը, վոր զբաղեցնում եր Եղիսոնին, հեռագրելու արագությունն ավելացնելու խնդիրն եր այդ. եստեղ ել Եղիսոնը հաղթանակը տարավ: Նա մի ավտոմատիկ ապարատ հնարեց, վորի ոգնությամբ հեռագրներ ելին ուղարկում Նյու-Յորքից Վաշինգտոն, այսինքն 350 կիլոմետր տարածության վրա մի րոպեյում 1000 խոսք հեռագրելու արագությամբ:

Հեռագրի վերաբերյալ նա շատ գյուտներ է արել ու շատ կատարելագործություններ հանդես բերել: Յեթե խորանալու լինենք եղ աշխարհը, կըտեսնենք, վոր առանց Եղիսոնի մասնակցության՝ վոչինչ չի արվել: Դրա մասին ահագին հատոր-

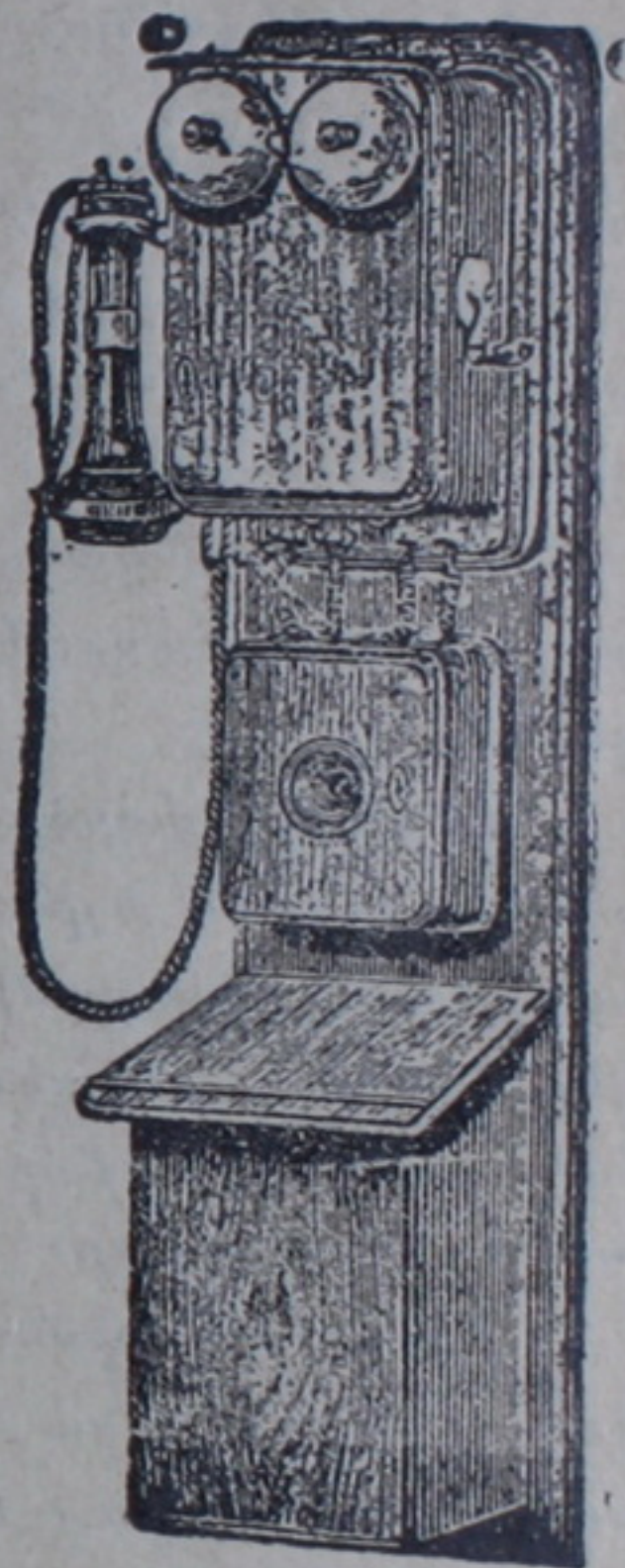
ներ կարելի չե գրել: Բայց մենք կանգ կառնենք մի գյուտի վրա, վորը մոտ կապ ունի հեռագրին, գնացից հեռագրելն ե այդ՝ նրա արագ ընթացի ժամանակ:

Մեզ, վոր արդեն ծանոթ ենք Մարկոնյան անթել հեռագրին, ենքան ել զարմանալի չի թվա այդ, բայց են ժամանակ, յերբ Եդիսոնը նոր եր այդ գործով պարապում, նույնիսկ նրա մոտիկ ոգնականները կասկածանքով եյին նայում ու գլուխները թափ տալի: Բայց Եդիսոնի համար այդ ամենահեշտ գործերից եր, վորոնցով նա յերբևե զբաղվել ե:

Գնացքում գտնվող ապաւորատից ողի միջոցով ելեքտրական հոսանքը գնում եր հեռագրաթելերին, վորոնք յերկաթուղագծին զուգահեռ եյին: Թեև գիտության տեսակետից, առանձին վոլտինչ չկար եստեղ, բայց և այնպես զնացքից հեռագրելը հետաքրքիր յերեւոյթներից ե:

Բացի հեռագիրը, հեռախոսն ել ե շատ պարտական Եդիսոնին: Մինչև 1876 թիվը հեռախոսը գիտնականների համար միայն զբաղմունքի առարկա յեր. եդ թվին Եդիսոնի հայրենակից Փրահամ Բելլը կատարելագործում ե, և առորյա կյանքում սկսում են գործադրել, բայց միայն փոքր տարածության վրա, վորովհետև Բելլյան հեռախոսը ձայնը լավ եր ընդունում, բայց վատ հաղորդում: Ելեքտրական հոսանքը մարդու ձայնի ոգնությամբ եյին առաջ բերում. և դրա համար ել մեծ տարածության վրա խոսելիս, անհնար եր լինում են աստիճանի բարձրացնել ձայնը, վոր մյուս ձայրին լսելի լինի: Նույնիսկ թնդանոթի պայթյունի ուժը քիչ եր դրա համար: Բնական ե, վոր եդ տեսակ ապաւորատը շատ եր անհարմար:

Յերկու տարվա համառ աշխատանքից հետ, Եդիսոնին հաջողվում ե լրացնել եդ պակասը, շինելով ձայն առաքող մի սե-

քենա, վոր իր կառուցվածքով նման է մեր այժմյան հեռախոսին:

Եղիսոնը հեռախոսի վրա աշխատելու ժամանակ մի շարք նոր գյուտեր է անում, վորոնցից մի քանիսի վրա մենք կանգ կառնենք:

Նախ և առաջ նա հնարում է միկրոֆոնը, վորը մի շատ զգայուն ապարատ է և հեռախոսի թելով անցնող ձայնը սարսափելի ուժեղացնում է: Ժամացույցի ձայնը, շնորհիվ միկրոֆոնի կարելի չէ 200 կիլոմետր տարածության վրա լսել: Ճանճի բզրզոցը զորքի քայլվածքի նման լսվում է:

Նույն ձևով նա մի ապարատ է հնարում ողի բարեփոխության փոփոխությունը չափելու համար, վորը միկրո-sui-siվեստ է կոչվում:

Առաջին անգամ իր եղ նոր ապարատը փորձում է արևի լրիվ խավարման ժամանակ Ռեյլինգում—Վոյմինգ նահանգում:

Յերբ եղ փորձի համար դաշտը դուրս գալիս լավ տեղերն արդեն բռնված էյին, նա ստիպված մի հին հավանոցի վրա յե սարքվում: Որը քամի յեր և հավանոցն սկսում է տարուբերվել, որորվել, ինչպես շոգենավը ծովի վրա. մինչդեռ փորձի հաջողության համար անհրաժեշտ էր, վոր գործիքն անշարժ ամրացրված լիներ:

Եղիսոնը հավանոցն ամրացնում է, բայց քամին մյուս կողմից փչում է ու հավանոցի հետ գործիքն էլ շարժում: հուսահատված՝ ուղում է թողնել ու հեռանալ, յերբ հանկարծ խավարումից առաջ, քամին մի կարճ ժամանակ դադարում է և առսիմետրն սկսում է աշխատել. եղ ապարատը ցույց է տալիս, վոր արևի պսակը 15 անգամ ավելի ջերմություն է տալիս, քան Արկտուր աստղը, վորը Եղիսոնը դրա նախընթաց դիշերն էր դիտել:

● Թե ինչ հեշտությամբ էր Եղիսոնը ելեքտրականությունը գործադրում կյանքի առօրյա պահանջների համար, եղ յերևում է նրա ելեքտրական գրչից:

Նյու-Յյորքի գրողներից մեկը մի անգամ գանգատվում է Եղիսոնին, վոր ահագին ժամանակ է գնում գրելու պրոցեսսի

վրա, և հարցնում ե, թե ինչո՞ւ մեր ժամանակն ու աշխատանքը խնայող մի գործիք չեք հնարում:

— Յես կըփորձեմ, — պատասխանում ե Եդիսոնը:

Յե՛վ մյուս անգամ, յերբ հանդիպում ե եդ նույն գրողին, Եդիսոնը նրա ձեռքը մի գրիչ ե տալիս, վորն առաջադրած խնդիրը հետևյալ ձևով եր լուծում:

Գրիչը խրելու տեղը ներսից դատարկ ե և նրա միջով անցնում ե մի պողպատե շարժական առանցք, վորը վերևից ունի ելեքտրական փոքրիկ մոտոր, իսկ ներքևից վերջանում ե լեզվակով: Յերբ այդ գրիչն անց են կացնում թղթի վրայով, լեզվակը նրա վրա բազմաթիվ փոքրիկ ծակեր ե առաջացնում՝ այնքան իրար մոտեմոտ, վոր հասարակ աչքով նայելիս գիծ ե յերևում:

Այդպես ծակծկված թղթի տակ դնում են մի թերթ մաքուր թուղթ, սեպրած գլանն անց են կացնում վերի թղթի վրայով և այդպիսով ստանում գրածի պարզ ու մաքուր արտատպուկներ: Այս ձևով կարելի յե հազարից ավելի պատճեններ ստանալ:

Եդիսոնը շուտով կատարելագործեց այդ գրիչը և արտատպումների քանակը չերկու հազարի հասցրեց:

ԶԱՅՆԱԳԻՐ—ՖՈՆՈԳՐԱՖ

Եղիսոնին ժողովրդականացնողը, նրա անունը հռչակողը ձայնագիրն էր.— ֆոնոգրաֆը:

Ձայնագիր ստեղծելու գաղափարն առաջին անգամ հղացել է լուսանկարչական ապպարատի գյուտից անմիջապես հետո:

Անգլիական թերթերից մեկում, 1839 թվին, գրած էր հետևյալը.

«Մենք հիմա գիտենք են տեսակ թուղթ պատրաստել, վորի վրա մեր տեսածը պահպանվում, մնում է. կարո՞ղ ե, արդյոք, գա այնպիսի մի որ՝ են տեսակ թուղթ պատրաստենք, վոր մեր լսածը կրկնի»:

Եղ միտքը շատերին է զբաղեցրել, շատերն են մտածել եղ գյուտի վրա:

Մորուան, փոթորկի և քամու որենքների հետախուզողը, իր նամակներից մեկում գրում է.

«Ափսոս, վոր Դագերը^{*)} լուսանկարչական ապպարատի տեղ, են տեսակ բան չի գտել, վորի ոգնությամբ կարելի լիներ լսածը թղթի վրա գրել ու հետո նորից վերարտադրել»:

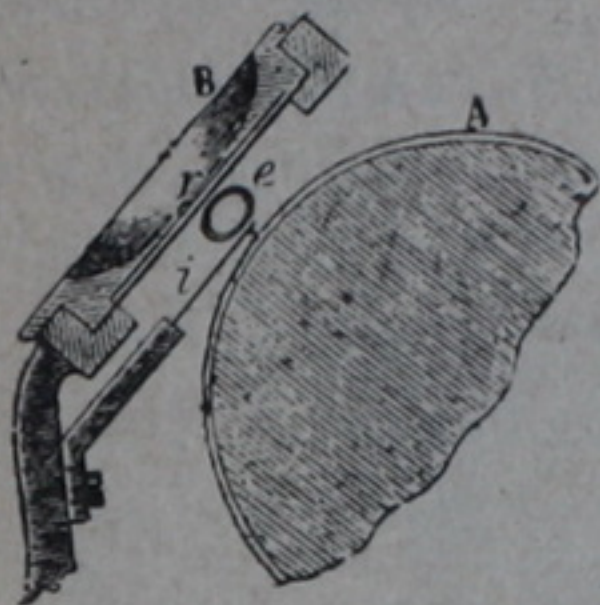
Զարմանալի յեր, թե Եղիսոնին ինչքան քիչ բան էր հարկավոր, վոր նա իսկույն ուղիղ ճանապարհի վրա ընկներ, իրեն գտներ և նոր բան ստեղծեր: Եղ բանը շատ ուժեղ յերեւոյց ձայնագրի գյուտի ժամանակ: Մի փոքրիկ կաշի անմիջապես բռնկում էր նրա վառ յերեակայությունը, և նա ամբողջ ուշիսարհ էր ստեղծում, արեգակնային համակարգություն կազմում:

Մի որ Եղիսոնը, կանգնած հեռախոսի մոտ, իրեն համար յերգ էր մոմռում. հանկարծ նկատում է, վոր մե փոքրիկ մեխ

^{*)} Լուի Դագեր՝ լուսանկարչական ապպարատի հնարողը:

չանգոռում ե ձեռքը, նա փորձը կրկնում ե—նորից չանգոռում ե:

Եղիսոնի գլխում անմիջապես նոր մտքեր են փայլում: Յեթե հնարավոր լիներ՝ եղ տեսակ մեխը գրի առնել մարդու ձայնը, ես ժամանակ կարելի լեր յերկրորդ անգամ եղ հետքով անցնելով վերաբարտագրել բոլոր ձայները ճշտությամբ, և եղպիսով կարելի լեր խոսող մեքենա ստեղծել:

Եղ միտքն Եղիսոնին այլևս հանգիստ չի տալիս: Նա առաջ փորձ ե անում հեռագրների համար գործադրող թղթի վրա. հեռախոսով կանչում ե «ալլո», փոքրիկ մեխը թղթի վրա հետքեր ե թողնում. և յերբ Եղիսոնը թողած հետքերով թուղթն անց ե կացնում փոքրիկ մեխի տակով, նա պարզ մի

թույլ ձայն ե լսում՝ «ալլո»:

Այլևս վոչ մի կասկած չկար. նա առանց ժամանակ կորցնելու, իրեն հատուկ արագությամբ, անմիջապես ծրագրում ե և մշակում ձայնագրի նախագիծը և իր ոգնականներին ու ու բանվորներին տալիս, վորպեսզի պատրաստեն:

Յերբ նա բացատրում ե խոսող մեքենայի մասին, ամենքը նրան մեծ թերահավատությամբ են լսում:

Նույնիսկ Չարլզ Բեշլորը, վորը միշտ հավատում եր Եղիսոնին, ես անգամ գլուխը թափ ե տալիս, կասկածանքով ասում.

— Յես մի տակառ խնձորի վրա գրադ եմ գալի. դիտեմ, ձեր ես գործը վոչ մի հաջողություն չի կարող ունենալ:

— Գրադ գանք, — ծիծաղելով համաձայնվում ե Եղիսոնը: Յեվ իր ոգնականներից մեկին՝ Կրեյսսին հանձնարարում ե պատրաստել նոր ապալարատի կաղապարը. և մի գեղեցիկ որ Կրեյսսին նոր ապալարատը ձեռին չերևում ե Եղիսոնին:

Ինքը, Կրեյսսին ել եր մեծ կասկածով վերաբերում Եղիսոնի նոր գյուտին. մեքենան դնելով Եղիսոնի առաջ, չի կարողանում զսպել իր հեգնանքը:

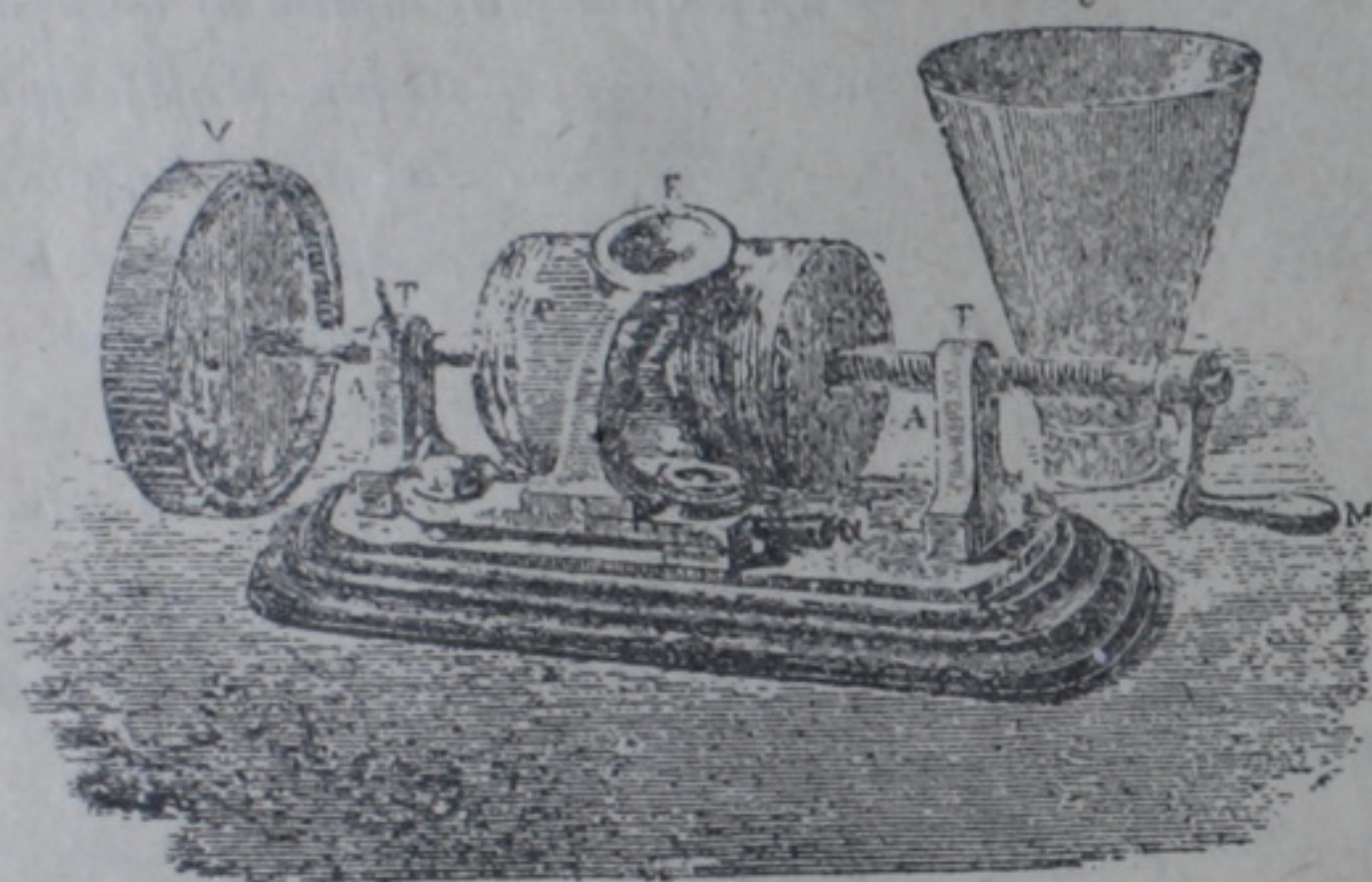
— Ահա ձեր խոսող մեքենան:

Եղիսոնը նայեց մեքենային, հետո մի նախադասութիւն ասաց, իսկ ներկան յեղողները լարված ուշադրութեամբ նայում էին:

— Հիմա ձայնագրի հերթն է, — ասում է Եղիսոնը:

Ճիշտ վոր, մի վայրկյանից հետո լսվում է Եղիսոնի ասած բառերը, թեև թույլ, բայց պարզ ու ճիշտ: Կրեյսսին ապշած Եղիսոնին է նայում, իսկ Եղիսոնն ուրախութիւնից և հուզմունքից բոլորովին գունատվում է:

Եղիսոնը հետո պատմում էր, վոր իր արած գյուտերի ժամանակ յերբեք ենպես չի հուզվել, ինչպես ձայնախոսի ժամանակ, յերբ առաջին անգամ, ինքն իր ականջով լսում է իր

ձայնը: Իսկ Բեշլորից տարած խնձորներն ամենաթանկ հաղթանակն են համարում, մի պատիվ, վորին արժանացել են յերբեք իր գյուտերը:

Ես գյուտը Եղիսոնն արել 1877 թվին. ինքն եսպես էր պատմում իր նոր մեքենայի մասին. —

«Նա վոչ լեզու ունի, վոչ շուրթեր, վոչ կոկորդ, վոչ էլ ձայնալարեր: Նա կյանքից ու ձայնից զուրկ, անշունչ մի բան է, բայց նմանվելով քո ձայնին՝ խոսում է քեզ նման, կրկնում է քո խոսքերը, և քո մահվանից դարեր հետո, նա ընդունակ է քո հեռավոր ժառանգների մեկի առաջ կրկնելու քո խոսքերը, քո ասած մտքերն ու գաղափարները»...

Բայց եղ նոր մեքենան կատարելագործվելու մեծ կարիք

ուհներ դեռ. նա նման էր փոքրիկ թըռթռվոր յերեխայի, վոր նոր եր սկսում խոսել, բառերը պարզ չեր արտասանում, հընչյունները՝ լրիվ ու վորոշ:

Նախ և առաջ, հնչյունները գրի առնելու համար հարկավոր եր համապատասխան նյութ գտնել: Սկզբում ոգտվում եր առանձին տեսակի պատրաստած թղթից, հետո եղ փոխարինեց անագե թիթեղներով, մինչև վոր վերջապես գտավ մոմե բարդ կազմության գլանները: Իր գյուտն եր եղ, և գյուտերի մեջ միակ կառուցվածքն է, վորի կազմը գաղտնի յե պահում բոլորից: Իսկ մնացած բաների համար նրա աշխատանոցը բաց ե ամենքի առաջ, և բոլոր տեխնիկներն ու ինժեներները միշտ ազատ կարող են գնալ հարցնել ու ծանոթանալ:

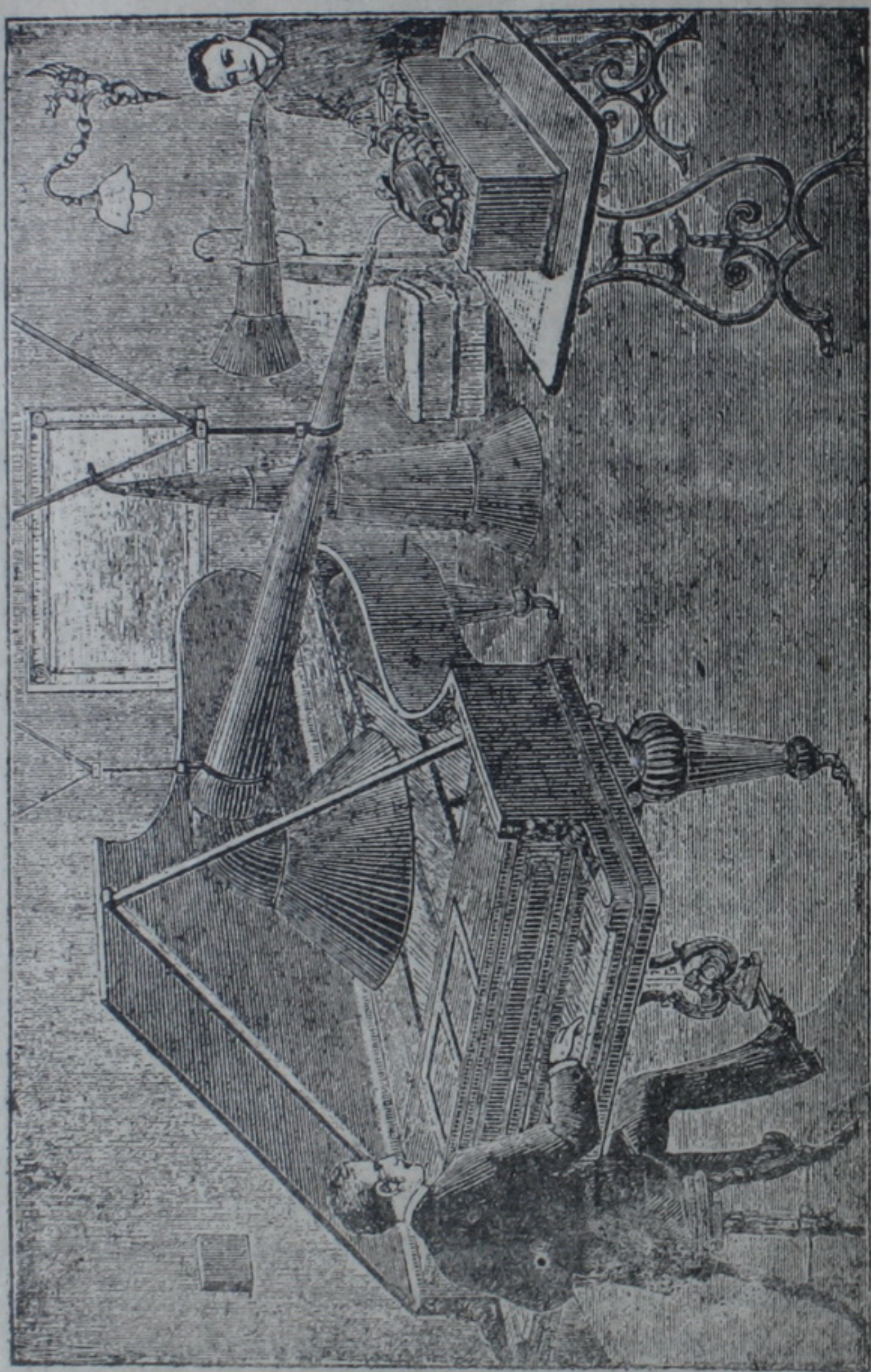
Շատ ե չարչարվել նաև ձայները գլանների վրա գրող լավ քարեգրչի գյուտի համար, սկզբում պողպատե հասարակ գրչով եր ոգտվում, իսկ հետո՝ նուրբ, սրածայր շափյուղայով:

Ամբողջ տասը տարի անդադար աշխատում եր ձայնագիրը կատարելագործելու վրա. կարելի յե ասել, վոր Եդիսոնն ենպես եր կրթում իր ձայագիրը, ինչպես մայրն իր սիրած յերեխային: Ձայնագիրը մի ծույլ ու կամակոր յերեխա յեր. և շնորհիվ Եդիսոնի կամքի, անգույ աշխատանքի և հետևողական բնավորության, յերեխան զարգանում ե ու կատարելագործվում: Նա մեռած անշուշ զանգվածից՝ իր ուզածն ե ստեղծում, և մի գեղեցիկ որ իր «կատարելագործված յերեխային» ուղարկում ե աշխարհի ծայրերը՝ զարմացնելու հին աշխարհը:

Եդիսոնի նոր ստեղծագործությունն առաջին անգամ ցուցադրում են 1888 թվին՝ Լոնդոնում, Բյուրեղյա պալատում:

Առաջին անգամ, եղ որը ձայնագիրը Լոնդոնի մամուլի ներկայացուցիչների առաջ մի ճառ ե արտասանում, հետո՝ մի պոյեմ, իսկ վերջը ոպերայից մի քանի կտոր յերգում: Ինքը, Եդիսոնը եղ որն Ամերիկայումն եր, բայց շնորհիվ իր ձայնագրի, ինքն ել մի ճառ ե ասում:

1889 թ. Փարիզի համաշխարհային ցուցահանդեսին, ձայնագիրը կենտրոնական տեղն եր գրավում. նա ցուցահանդեսի առանցքն եր. որը 30,000 մարդ եր այցելում են բաժինը, ուր 45 ձայնախոս եր դրված, վորոնք խոսում եյին բոլոր կուլյտու-

րական լեզուներով: «Բաբելոնյան խառնաշփոթութիւն» եր
այդ:

Փարիզից ձայնախոսը պտըտվում է յերկրե յերկիր, և ա-
մեն տեղ մեծ վոգևորությամբ են ընդունում: Եդիսոնի արած
գյուտերից և վոշ մեկը եդ չափ մեծ հետաքրքրութիւն առաջ
չեր բերել, ինչպես ձայնագիրը: Յեվ ինքը՝ Եդիսոնն ել մի
առանձին վերաբերմունք եր ցույց տալիս դեպի ես նոր
գյուտը:

Առհասարակ, վորեւ գյուտից հետո, յերբ աշխատանքը
վերջացնում եր և ուղարկում եր աշխարհի զանազան կողմերը
տարածելու, նա այլևս նրան չեր վերադառնում և չեր ել սի-
րում հիշել, տհաճությամբ եր հիշում: Եդպես չեր Փոնոգրաֆը
նրա համար. նա մնաց Եդիսոնի սիրելին, իր մշտական ուղե-
կիցը, և են կարծիքի յեր, վոր նրան շատ մեծ ապագա յե
սպասում:

Նրա առաջ մեծ հեռանկար եր բացվում. շնորհիվ ձայնա-
խոսի, այլևս կարիք չի լինի սղագրության, վոչ ել նամակ գրելու.
գրելու փոխարեն կ'սեն, կըթելադրեն, իսկ հետո գլանները
հասցեյագրած փոստով կուղարկեն՝ ում հարկն է: Ոտար լեզու-
ներ սովորելու համար, նույնպես կարող ե լավ ուսուցիչ լինել:
Բոլոր համերգներն ու յերաժշտական գործերը կարելի յե լսել
ձայնագրերի միջոցով. հետո, կույրերի համար, կարող են տպած
գրքերի փոխարինել:

Կարող են պահվել ու պահպանվել բոլոր են ճառերը, վո-
րոնք պետական, քաղաքական կամ հասարակական նշանակու-
թիւն ունեն:

Մի խոսքով, եսպես թվելով՝ Եդիսոնի բոլոր հնարավորու-
թիւնները սահման չունեն:

Շատ հաճախ, մեծ գյուտերին միշտ փոքր գյուտեր են
հաջորդում:

Նա նույնպես մի ապագարատ պատրաստեց, վորը կոչվում
է մեգաֆոն:

Յերեք վտանաչափ բարձրության վրա յերկու ձագառ են
դնում, վորոնց սուր կողմերը կաուչուկի ոգնությամբ միաց-
նում են լսողի ականջին:

Մեզաֆոնն ենքան ե ուժեղացնում ձայնը, վոր մեկ մղոն տարածության վրա կարելի յե խոսել ու լսել:

Մյուս ապալարատը, վորն ավելի յե ուժեղացնում հնչյունը, մոտ 200 անգամ, աերոֆոն ե կոչվում: Ես ապալարատով կարելի յե լսել առանց ռետինե (կաուչուկի) խողովակների. ես ապալարատով շատ են ոգտվում ծովագնացները փոթորիկի ժամանակ:

Վերջին չերկու գյուտը գործածության մեջ դեռ չեն մտել: Բայց դրանք ցույց են տալիս Եդիսոնի հանճարի բեղմնավորությունը և նրա գյուտ անելու շնորհքի, ընդունակությունների սահմանները:

Նրա մտքից վոչ մեկն անհետ չեր կորչում, անհետևանք չեր մնում: Նա միշտ գործադրում եր, իրականացնում և միշտ մի բան ստեղծում կյանքի համար:

ԵԼԵՔՏՐԱԿԱՆ ԼԱՄՊԸ

Յերկու տեսակի ելեքտրական լույս գոյություն ունի՝ վոլտյան աղեղ և շիկացման լամպ։ Ես անունները մեզ դադարին տալիս նրանց տարբեր հատկությունների մասին։ Աղեղ լույսը մենք են ժամանակ ենք ստանում, յերբ ելեքտրական հոսանքը մի ծայրից մյուս ծայրն է անցնում։ հաղորդիչը եստեղ ողն է լինում։ Իսկ շիկացող լույսը ստանում ենք են ժամանակ, յերբ ելեքտրական հոսանքն անցնում է նուրբ, բարակ թելի (լարի) միջով, վորը շիկանում և լուսավորում է։

Վոլտյան աղեղի լույսը շլացնելու աստիճան սպիտակ է, և գործ է ածվում փողոցները, հասարակական վայրերն ու մեծ սրահները լուսավորելու համար։ Իսկ ելեքտրական լույսը նրման է լամպի լույսին և լամպին ել փոխարինում է։

Յերկար տարիներ Հին ու Նոր աշխարհների բոլոր ելեքտրո-տեխնիկներն ես յերկու տեսակի լույսի վրա շատ փորձեր են արել, և են ժամանակ, յերբ 19-րդ դարի սկզբներին վոլտյան աղեղի լույսը մեծ ընդունելութուն էր գտել, և արդեն սկսել էր գազն ասպարեզից վանել, շիկացման լամպը դեռ շատ էր յետ մնացել։

Գիտնականներն ու գյուտարարները շատ են աշխատել ելեքտրական հոսանքի համար են տեսակ հաղորդիչ գտնել, վոր առանց փշրվելու կարողանար դիմանալ շիկանալուն։

Սկզբում մեծ հույսեր եյին դնում մետաղե լարի վրա, բայց մի շարք փորձերից հետո, համոզվեցին, վոր նրանք շիկանալուց հետո, հալվում են։

Ռուս և ֆրանսիացի գիտնականները փորձ եյին անում ածուխե լարի հետ. լարը դնելով ասպակյա անոդ կափարիչի տակ։ Եղ փորձը են նշանակությունն ունեցավ, ուր հետագա բոլոր հետախուզումներին նոր ուղղություն տվեց և ելեքտրա-

կան լուսավորութեան խնդիրն ավելի ուղիղ ճանապարհի վրա դրեց: Բայց ածուխից բարակ լար պատրաստելն ենքան եր դժվար, նույնիսկ անհնար, վոր եղ փորձերը միայն գիտական շահեկանութիւնն ունեցան:

Պորժնական կյանքում ելեքտրո-տեխնիկները դիմում եյին են տեսակ մետաղների, ինչպիսին են՝ պլատինը կամ իրիդիումը, վորոնք դժվար են հալվում:

Նսպես եր իրերի դրութիւնը, յերբ 1877 թվին Եդիսոնը գործի անցավ:

Սկզբում նա պլատինի լարը փորձեց, բայց շուտով համոզվեց, վոր անպետք է այն:

Խնդիրն այն եր, վոր են տեսակ ածխե ձող գլտնեն, վոր առանց փշրվելու՝ շիկանալուն դիմանար: Փորձեցին ամեն բան, ինչ վոր կարող եր ածխանալ—մետաղներ, լարեր, վորոնք հագենում եյին քարածխի ձյութով, նույնիսկ փայտն ու բույսերը:

Գիշեր-ցերեկ աշխատանքը յետում եր:

Նդպես անց կացավ մի ամբողջ տարի, մինչև վոր Եդիսոնը պատրաստեց ելեքտրական լամպը, վոր ամբողջ 48 ժամ վառվում եր:

Վոչ Եդիսոնը, վոչ ել նրա ընկեր Բեշուրը յերբեք չեն մոռանա են հեռագիրը՝ հոկտեմբերի 17—25-ը, վոր առանց մի վայրկյան աշխատանքը դադարացնելու, պատրաստում եյին ածխացրած բամբակե լարը:

Հենց վոր պատրաստում եյին լարն ու հանում ապալարատից, իսկույն փշրվում եր, փոշի դառնում, վոչնչանում. և ամեն մի եղ տեսակ անհաջող փորձ պահանջում եր մի քանի ժամվա լարված աշխատանք:

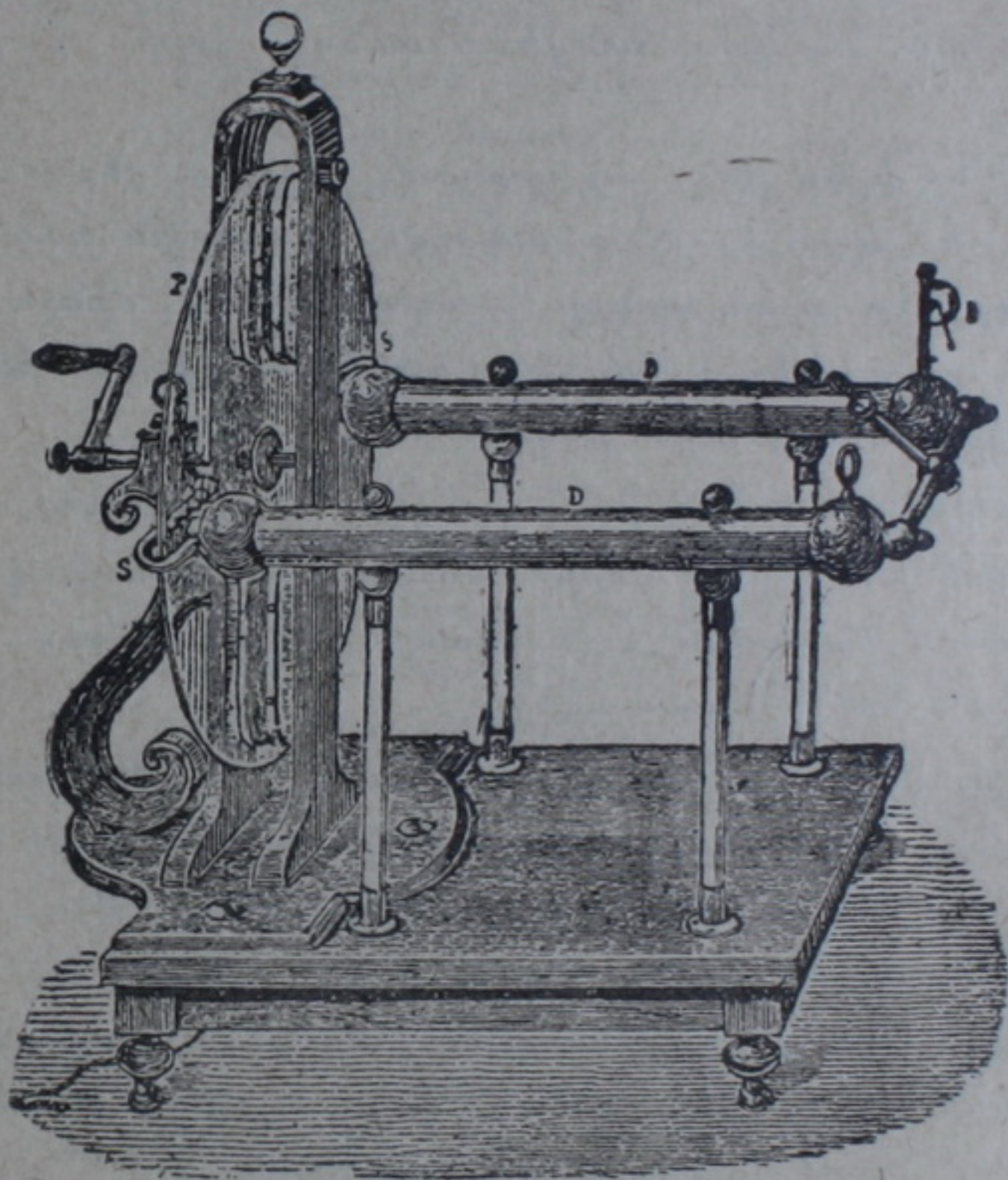
Վերջապես, յերկար աշխատանքից հետո, հոկտեմբերի 18-ին հաջողվում է նրանց ապալարատի միջից ամբողջ մնացած մի լար հանել, բայց հենց վոր ուզում են ամրացնել ելեքտրական հաղորդիչներին, իսկույն նորից փշրվում է:

Հոգնած ու ջղայնացած, ձեռները թուլացած, կանգնել եյին շվար իրենց աշխատանքի փշրված պտուղների տուփ: Բայց

նրանցից վոչ մեկը աշխատանքը կհաստ թողնելու մասին չեր մտածում:

— Դու, հարժում եմ, համաձայն կըլինես ինձ հետ միասին շարունակել աշխատանքը, մինչև ելեքտրական լամպ ստանալը, — դիմեց Եղիսոնն իր ընկերոջը:

— Ի հարկե, — պատասխանեց Բեշլորը, և աշխատանքը նորից շարունակեցին: Ես անգամ սկսեցին նոր ձևով աշխատել, բայց

ածխի լարերին հենց վոր մոտենում եյին, նորից փշրվում եյին:

Նրանց համբերո թյունը վերջիվերջո կըհատներ, յեթե վերջապես հոկտ. 20-ին, առավոտը վաղ նրանց չհաջողվեր ամբողջական ածխի լար ստանալ և ամրացնել ելեքտրական հաղորդչին: Բեշլորն ուրախացած վերցրեց, վոր արհեստանոց տանի, ուր ապակե դնդեր եյին դրնվում: Բայց, բակովն անցնելու ժամանակ, հանկարծ սաստիկ քամի բարձրացավ, և ածխե ձո-

ղը ջարդ ու փշուր յեղավ: Բեշլորը կատաղած ել չգիտեր, ի՞նչ աներ: Ընկավ Եղիսոնի վրա ու հուսահատված բացականչեց.

— Ձե, չես այլևս չեմ ուզում... Չորս որ ու գիշեր վոչ քնել եմ, վոչ ել բան կերել... և հիմա մենք նորից կուտրած տաշտակի առաջն ենք... ել չեմ կարող դիմանալ... չեմ ուզում ու չեմ հավատում ելեքտրական լամպաներին:

Եղիսոնի վրա յել եր ազդել եդ անհաջողությունը. նա յել եր հուսահատված, բայց նա ցույց չտվեց, տեսնելով ընկերոջը տաքացած. նա շատ հանգիստ տղնով, վորին ընդունակ եր նա, ասաց.

— Ի՞նչ ելավ քեզ, այ պառավ. ինչպես յերևում ե, քեֆըդ լավ չի. ճիշտ ե, ուրախանալու առանձին լույս չունենք, բայց մենք մեր աշխատանքը կըշարունակենք, մինչև վոր ելեքտրական լամպաներ ստանանք. կարծում եմ ինձ հետ համակարծիք կըլինես, չե, իմ ընկեր:

Բեշլորը չեր կարող իր ուսուցչին դավաճանել, իր ընկերոջը մենակ թողնել. և նորից առանց հանգստանալու նրանք շարունակում են իրենց աշխատանքը, և մյուս որը, վերջապես հասնում են իրենց նպատակին:

Գտնելով իրենց ուզածը, Եղիսոնն ու Բեշլորը վճռեցին հանգստանալ. գնում են քնելու, իսկ ես ժամանակ նոր լամպը թողնում են իրենց ոգնականների հսկողության տակ, վորոնք մեծ ուշադրությամբ հետևում են վառվելուն:

Յերբ Եղիսոնը զարթնում ե, իսկույն աշխատանոցն ե վազում տեսնելու իր նոր լամպը, վորն այրվում եր ամբողջ 48 ժամ, ավելի, քան կարծում եր Եղիսոնը:

Եդ գյուտից հետո, Եղիսոնը Բեշլորի հետ միասին շատ ելին հիշում են սարսափելի հինգ որը, վոր ելեքտրական լամպի ծննդյան յերկունքի որեր եյին անվանել:

Հենց եդ նույն տարին Եղիսոնը «Կոլումբիա» մեծ շոգենավին տվեց 115 ելեքտրական լամպ, իսկ իր աշխատանոցում ելեքտրական լուսավորությունն անց կացրեց—և սրա համար 700 ելեքտրական լամպ պատրաստել տվեց:

Միացյալ Նահանգների բոլոր ծայրերից գալիս եյին նրա աշխատանոցը տեսնելու եղ հրաշագործ լամպաները:

Նյու-Յորքից և Ֆիլադելֆիայից հատուկ գնացքներ եյին ուղարկուած, իսկ Ամերիկյան թերթերը լիքն եյին ամեն տեսակի պատմություններով Եդիսոնյան նոր լամպաների մասին:

Ամբողջ Ամերիկան, իսկ հետո և ամբողջ Յեվրոպան նորից մի մարդու մասին եր խոսում—և եղ մարդը Եդիսոնն եր, իսկ Եդիսոնն եղ ժամանակ իր աշխատանոցում հան-

գիստ նստած՝ նոր նյութեր եր փնտրում ածխե լարերի համար: 48 ժամը նրան չեր բավարարում. յերկար վորոնումներից հետո, նա կանգ ե առնում բավբալե մազմզուկների վրա:

Շնորհիվ եղ նյութի՝ նա են տեսակ լար ե պատրաստում, վոր լամպն այրվում ե 1000 ժամ անընդհատ:

Իսկ հետո նրան հաջողվում ե պատրաստել են տեսակ արհեստական մետաղե ձող, վոր շիկանալուց հետո, ավելի կարող եր դիմադրել արտաքին ազդեցություններին, քան թե բամբակե մազմզուկները:

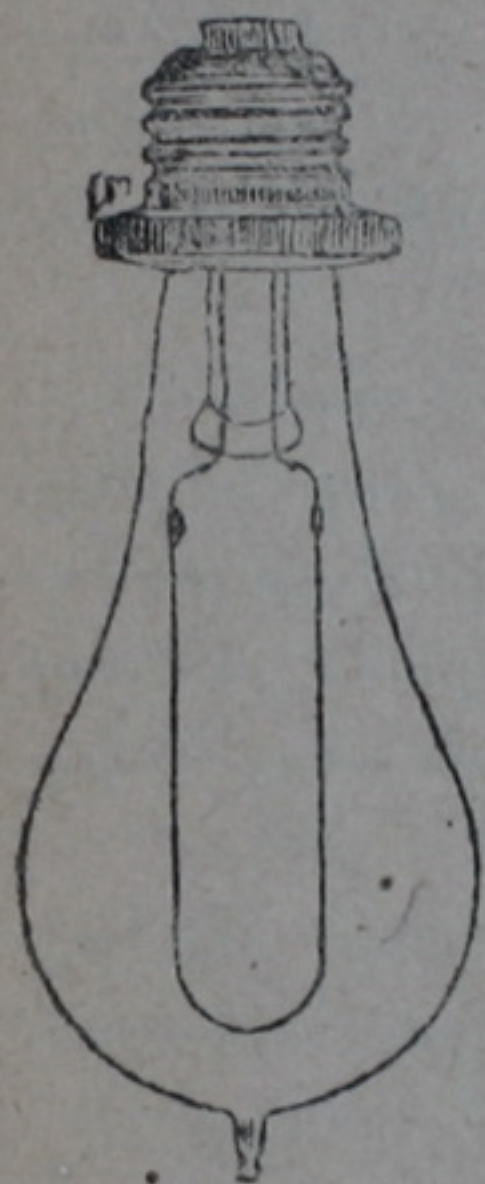
Մի տարի հետո, Լոնդոնի Բյուրեղյա պալատում Եդիսոնի ցուցահանդեսը գրավում ե բոլորի ուշադրությունը. և են որվանից ե-

լեքտրական լամպը մի հաղթական պտույտ ե անում, մտնելով ամեն տեղ, լուսավորում ե մութ ու խուլ անկյունները:

Նա լուսավորում ե և՛ մեծ քաղաքները, և՛ մութ հանքահորերը, նա մտնում սառն ովկիանոսների ու ծովերի խորքերը՝ լուսավորելով լողորդների վտանգավոր ճամբան:

Յերբ հսկայական շոգենավը հանգիստ պատում ե ովկիանոսի ջուրը, կամ յերբ գնացքն արագընթաց սլանում ե մութ տոնելով—ամեն տեղ ելեքտրական լամպն ե հսկում, վորպես հավատարիմ ընկեր ու ցրում մութն ու խավարը, վորպեսզի լուսավորի, թեթևացնի մարդկանց ճամբան:

Ելեքտրական լամպն արդի մեր ելեքտրոֆիկացիայի նախահարապետն եր:

ՈՐԱՆԺ ԼԵՌՆԵՐԻ ՍՏՈՐՈՏԻՆ

Մենլո-Պարկում անց կացրած տասը տարվա ընթացքում, Եդիսոնի գործունեյության շրջանն որ-որի մեծանում եր ու լայնանում: Մենք արդեն թվեցինք նրա արած գլխավոր գյու-տերը, վոր դեռ չնչին մասն են կազմում նրա գործունեյության: Մենք ամենևին չենք հիշատակել նրա ելեքտրական շոգեւարժը, վորը նրա տեխնիքական մեծ հաղթանակներից մեկն է:

Ամեն մի նոր գյուտ Եդիսոնից նոր շենք եր պահանջում. և նա ամեն անգամ իր հին շենքին նորն եր կցում. բայց իր բազմաթիվ գյուտերից հետո, Մենլո-Պարկն այլևս նրան չի բավարարում՝ փոքր եր ու նեղ. և նա 1886 թվին Որանժ Լեռների ստորոտին Նյու-Ջերսե քաղաքում մի նոր աշխատանոց ե կառուցում իր նամար:

Առանց չափազանցներու կարելի յե ասել, վոր դա աշխարհի ամենամեծ, ամենալավ ու ամենահարուստ աշխատանոցն է:

Նրա ոգնականներից մեկը կազմել ե եդ աշխատանոցի նկարագիրը, վորի առաջնորդությամբ մենք կարող ենք մի փոքրիկ պտույտ կատարել աշխարհի ամենահետաքրքիր հիմնարկություններից մեկի միջով:

Գլխավորը—յեռհարկանի շենքն ե, վորը գտնվում ե կենտրոնում՝ 250 վոտնաչափ յերկարությամբ և 60 վոտնաչափ լայնությամբ, չորս կողմից շրջապատված մեկ հարկանի պավիլյոններով, վորոնք կենտրոնի գլխավոր շենքից յերկու անգամ փոքր են: Մտնելով գլխավոր շենքը, մենք նախ և առաջ տեսնում ենք գրադարանի մեծ դահլիճը: Առաջ շատ հասարակ ձեվով ե կահավորված յեղել եդ դահլիճը և յուր մեծության համեմատ, արտաքուստ ել անհրապույր, բայց Եդիսոնի ծննդյան

որը—42 ամյակին, նրա ինժեներներն ու տեխնիկները վորոշում են կահավորանքը շքեղացնել ու գեղեցկացնել:

Հատակները Զմյուռնիայի գորգերով են ծածկում, պատերից թանկարժեք նկարներ կախում, սենյակներն արմավենու ծառերով և ուրիշ մշտադալար բույսերով զարդարում. սենյակի մեջ տեղը ընթերցանության համար կլոր սեղան դնում, հարմար ու փափուկ բազկաթոռները հետը. ես բոլորը միասին գրադարանին շքեղ ու սիրուն տեսք են տալիս:

Նախաձեռնողները հետաքրքրվում եյին, թե ինչ ընդունելություն կըգտնի ես բոլորը Եդիսոնի կողմից: Նա մեծ ուշադրությունից զգացված ընկերներին իր սրտագին շնորհակալությունն է անում: Նստում է բազկաթոռներից մեկի վրա, նայում է զարդարված սենյակին և պահարաններին, ուր 40 հազար հատոր գիրք կար ժողոված տեխնիքական գրականության բոլոր ճյուղերից:

Յեվ ո՛վ գիտեր, թե եդ նստած ժամանակ մտքովը ինչե՛ր չեյին անցնում. արդյոք չե՞ր հիշում իր անցած դժվար ճամբան, յերբ ենքան մեծ դժվարություններով եր ձեռք բերում ելեքտրականության վերաբերյալ գրքերը, վոր շտապ-շտապ կարդում եր իր խղճուկ ու փոքրիկ սենյակում, տանում չնչին գնով գրավաճառներին ծախում, վորպեսզի իր ծնողներին փող հասցընի կամ իր ճաշի վարձը վճարի:

Գրադարանի դահլիճի մեջ տեղը հայտնի «Լույս» արձանն եր կանգնած, վորի վոտքերի տակն ընկած եր փշրված լապտերը, իսկ աջ ձեռքով հաղթական ձևով բարձր բռնած եր Եդիսոնի ելեքտրական լամպը:

Բացի եդ, գրադարանում թանկագին քարերի ու մետաղների հավաքածու կար, վորը Եդիսոնը Փարիզի ցուցահանդեսին եր ձեռք բերել: Լույսի ճառագայթները, բեկվելով նրանց մեջ՝ փայլիլում եյին հազար ու մի գույնով, սպիտակից ըսկըսած մինչև վառ կարմիր գույնը. եդ բոլորը շողալով, շողշողալով լուր՝ լորում եր հազար յերանգով և շուրջը լույսի ու գույների ձուլում: Գրական թագավորություն ստեղծում:

ներն ու տեխնիկներն աշխատում էին յերգեհոնի նվագի տակ:

Գրադարանից հետո գալիս է գահլիճը—թանգարանը, վոր առաջին սենյակից յերկու անգամ մեծ է և նմանը չկա յերկրիս յերեսին: Եղ թանգարանում կարելի յե գտնել ամեն բանի նմուշ, թե հում և թե մշակված դրուժյամբ. եղ իրերը հավաքելու ժամանակ Եդիսոնը վորոշել էր՝ ամեն բանից գտնի, բերի, վորպեսզի վոչ մի բանի կարիք չզգա:

Բաժիններից մեկում տեսնում եք կենդանիների խրտվիլակներ ու կմախքներ, չորացրած բույսեր. մյուսում՝ գանադան համեմունքների ու գաղութային ապրանքների հավաքածու, յերրորդ բաժնում՝ արդյունագործություն. չորրորդում՝ յերկաթե թագավորություն, և եսպես անվերջ: Աշխարհի թանգարաններից վոչ մեկում ենքան հարուստ ու բազմազան հավաքածու չկա, ինչպես եստեղ:

Ամեն, ամեն ինչ կա՝ նախնական պրիմիտիվ սալից ըսկըսած ու վերջացրած ելեքտրական նավով, վայրենիների գլխի սարք ու կարգից մինչև ամերիկացի շենտեմենների կոկիկ ցիլինդրը:

Ես թանգարանը մարդկության կուլտուրայի թանգարանն ե, և են միջոցին, յերբ դուք ապշած մի բաժնից մյուս բաժինն եք անցնում, հարևան շենքերից լսում եք աշխատող մեքենաների անլուելի աղմուկը և ահագին մուրճերի խուլ զարկը — եղ բոլորը, կարծես, ասում են, վոր կուլտուրան այստեղ իր գործնական աշխատողներն ունի:

Ես աշխարհից ընկնում ենք մի ուրիշ աշխարհ՝ ծանր ու կոպիտ աշխատանքների համար հատկացրած արհեստանոցը: Եստեղ է պատրաստվում նաև դինամո-մեքենայի և մետաղյա հանքերը մանրացնող հսկայական մեքենաների մասերը:

Են ժամանակ, մինչդեռ գրադարանում և թանգարանում կատարյալ լուություն եր տիրում, եստեղ, ընդհակառակը՝ անլուելի աղմուկ, գղրդոց ու կենդանություն, վոր յեռում է շուրջըդ ամենուր:

Մուրճերի անդադար զարկը, վոր ընկնում է զնդանի վըրա, մեծ սղոցների ճիչը, հազարավոր անիվների վըզզոցը, շըդթանների զրնգոցը ողբ լցրել էին ցավից մռնչող հրեշի մըռնչյունով: Յեվ եղ ձայների քառսի մեջ պողպատի եղ դժոխ-

քում մի մեքենայից մյուսն են վազում բանվորները, վորոնց հավատարիմ հայացքին ու կուռ բազկին են հպատակվում պողպատե հրեշները:

Մեզ թվում է, թե մենք մի մեծ գործարանում ենք գտնվում, բայց իրոք, դա գործարան չէ, այլ փորձերի մի աշխատանոց: Են արհեստանոցը, վորտեղ մենք հիմա յենք գտնվում — նոր գյուտեր պատրաստելու և հին գյուտերը կատարելագործելու համար է այդ:

Արհեստանոցին կից դահլիճներից մեկում գտնվում են Եղիսոնի դինամո-մեքենայի զանազան տեսակները: Նույն հարկումն է գտնվում են բաժինը, ուր հավաքված են առանձին խնամք պահանջող նուրբ ապարատները, ինչպես՝ հեռագիրը, հեռախոսը, միկրոֆոնը և ձայնագիրը: Ես բաժնում աշխատում են ավելի մեծ փորձառություն ու գիտություն ունեցողները:

Եստեղ են պատրաստում քիմիական և ֆիզիքական փորձերի համար անհրաժեշտ ապակե անոթները: Հետաքրքիր է տեսնել՝ ինչպես ապակե զանգվածը կամաց-կամաց զանազան ձևեր է ստանում, սառչում ու մնում:

Հարևան սենյակում ելքտրական լամպաներն են փորձում — վորոշում են ու չափում ամեն մի լամպի լույսի ուժը և նրա վառվելու տևողությունը: Նույն հարկում, բայց մի ուրիշ սենյակում Եղիսոնի գյուտերն են՝ դասավորված հաջորդաբար, ժամանակագրական կարգով. եղ ժողովածուն հետաքրքիր է և նրանով, վոր ցույց է տալիս Եղիսոնի մոքի աստիճանական զարգացումը, ինչպես շարունակ մասնակցելով ցուցահանդեսներին, ամբողջ աշխարհին ցույց է տալիս ամերիկյան հանճարի զարմանալի աքտադրողականությունը:

Եղիսոնյան թանգարանը կազմելում ինքը՝ Եղիսոնը վոչ մի մասնակցություն ցույց չի տվել, այլ նրա ընկերներն ու ոգնականներն են հիմնել:

Գլխավոր շենքը շրջապատող չորս պավիլյոններից մեկը քիմիական փորձերի համար է, և եղ պավիլյոնում հաճախ կարելի չէ տեսնել Եղիսոնին. ազատ ժամանակ կամ հետազոտություններ անելիս միշտ եղ պավիլյոնն է գնում. նրա սիրած պավիլյոնն է: Քիմիան միշտ, դեռ պատանեկան հասակից՝ նրա սիրած առարկան է չեղել և հիմա չել առաջվա յեռանդով շարունակում է պարապել:

Յերկրորդ պափիլյոնն առանձին հետաքրքրություն ե ներկայացնում բոլոր տեխնիկների համար: Եսպես ասած՝ գալվանաչափական բաժինն ե այդ. եստեղ մասնագետը կարող ե ծանոթանալ աշխարհի ամեն տեսակի էլեքտրական ապաւարատներին, գալվանոմետրներին, դինամոմետրներին, էլեքտրոմետրներին, մագնիսոմետրներին, ֆոտոմետրներին և ուրիշ շատ ապաւարատներին, վորոնք մեք-ով, ալսինքն՝ չափով են վերջանում: Եդ պափիլյոնը կառուցելու ժամանակ յերկաթ և առհասարակ մագնիսական հատկություն ունեցող վորևե մետաղ չեր կարելի գործածել, վորովհետև դրանց ներկայությունը կարող եր վատ ազդել թանկ գործիքների վրա: Առհասարակ Եդիսոնը մի առանձին հոգատարություն եր ցույց տալիս դեպի գործիքները. ցնցումից ու շարժումից ապահով պահելու համար, շենքի գլխավոր պատը 20 վոտնաչափ խորն եր հիմնած, իսկ գործիքները՝ դրած են քարե մեծ պատվանդանի վրա:

Յերրորդ պափիլյոնում էլեքտրականության ոգնությամբ մանրացնում են մետաղե հանքը: Եստեղ կարելի յե ամեն տեսակի մետաղ տեսնել՝ վոսկի, արծաթ, պլատին, պղինձ, յերկաթ և այլն:

Հետաքրքրական ե տեսնել հանքը մանրացնող հսկայական մեքենան աշխատելու ժամանակ:

Հանքի մանրացած մասը խորը ձագառների միջով անցնում ե մեծ և ուժեղ մագնիսի մոտով, վոր դեպի իրեն ե քաշում մետաղի մանր մասերը, իսկ ավելի խոշորներն անցնում են, դնում: Յերբ ամբողջ հանքը բոլորովին մանրանում ե, անց են կացնում զտող մեքենայի միջով, վորտեղ մագնիսն իրեն ե քաշում զուտ մետաղե մասնիկները, իսկ մնացածը՝ դուրս ե շալրտում: Եստեղ նույն ե կատարվում, ինչ վոր հատիկները մաքրող մեքենայում, վորտեղ մանր հատիկները, դարմանը և աղբը դուրս են թափվում մեքենայի յետևի մասերով:

Հիմա, մեզ մնում ե տեսնել չորրորդ պափիլյոնը, վորտեղ պատրաստվում են կենդանի պահկերներ:

Եդ՝ հաջորդ գլխում:

Կ Ի Ն Ե Մ Ա Տ Ո Գ Ր Ա Ց

1887 թվին Եդիսոնը մի նոր միտք է հղանում՝ են տեսակ ապարատ ստեղծի, վոր մարդու աչքի համար նույն դերը խաղա, ինչ վոր ձայնագիրն ականջի համար:

Ճիշտ է, լուսանկարչության գյուտը մեծ գյուտ է, պատկերներն է տալիս, բայց նրանք մեռած են, անշարժ: Նրանք շարժման մի վայրկյանն են տալիս, մի դրությունը. բայց վոչ յերկրի, մարդկանց մշտական շարժումը, պրոցեսսը: Լուսանկարը տալիս է ձևավորի և իր ձիու ցատկելու մոմենտը, վազքի մի վայրկյանը, բայց ամբողջ ընթացքը, շարժումը—շարունակությունը չի կարողանում տալ:

Ալիքների ճողփյունը, մարդու քայլվածքը, թռչնի թռչելը — եդ բոլորը լուսանկարչության սահմանից դուրս է: Յեվ 1887 թվից Եդիսոնը եդ բացը լրացնելու վրա յեր մտածում:

Բազմաթիվ անհաջող փորձերից հետո, վերջապես նրան հաջողվում է են տեսակ յերկու ապարատ շինել, վորոնք միանալով՝ տալիս են կենդանի նկարներ. մեկը կոչվում է՝ կինետոգրաֆ, վորը յերևույթները վերցնելու, նկարելու համար է, իսկ մյուսը՝ կինետոսկոպ պատկերները ցույց տալու համար:

Կինետոգրաֆի վերցրած պատկերը կարող է մի վայրկյանում 46 պատրաստի լուսանկար տալ, ուրեմն մի րոպեյում 2,700 պատկերով:

Եսպիսով, Եդիսոնը կարող եր 5 րոպե տևող յերևույթ ցույց տալ մոտ 14,000 իրար հաջորդող պատկերներով:

Բայց, մարդու աչքը չեր կարող դիմանալ եդ արագությունը, և դրա համար Եդիսոնը պատկերների թիվը պակասեցրեց մինչև 15-ի մի վայրկյանում:

Սկզբում վորևե յերևույթի հաջորդական շարժումը լուսանկարվում է յերկար ցելյուլոյիդից պատրաստած ժապավենի

վրա, հետո ուժեղ լուսի միջոցով անդրադարձվում սպիտակ կտավի վրա:

Եղիսոնն իր Որանժի աշխատանոցում մի փոքրիկ Թատրոն եր սարքել, վորտեղ փորձում եր նոր գյուտը:

Եկրանի վրա սկզբում ցույց եր տալիս կինեմատոգրաֆով վերցրած յերևույթներն ու դեպքերը:

Մի անգամ Եղիսոնն իր աշխատանոցն ե հրավիրում հրնդիկներին և խնդրում, վոր ցույց տան իրենց մեջ տարածված պարերը, խաղերը և սովորությունները:

Հնդիկները համաձայնում են ու Եղիսոնի առաջ սկսում են պարել, խաղալ, թռչկոտալ, առանց կասկածելու, վոր Եղիսոնը եղ ժամանակ կինեմատոգրաֆով եղ բոլորը մանրամասնորեն վերցնում ե:

Մի առ ժամանակից հետո, յերբ ամեն ինչ պատրաստ ե լինում ժապավենի վրա, նա նույն հնդիկներին նորից հրավիրում ե իրեն մոտ:

Հնդիկները գործին անտեղյակ, գալիս են Թատրոնում հանգիստ տեղավորվում: Թատրոնը բոլորովին մթնում ե. եկրանի վրա սկզբում սպիտակ շրջանակն ե յերևում, հետո անորոշ ստվերներ, և ապա յերևում են նույն հնդիկները պարելիս, խաղալիս ու թռչկոտելիս:

Հնդիկները սարսափով են նայում եղ կախարդական տեսարանին, հետո, յերբ պարզվում ե, վոր եղ պար յեկողները հենց իրենք են՝ սարսափած մի անասելի վոռնոց ու աղաղակ են բարձրացնում, աթոռներն աջ ու ձախ թափելով՝ դուրս են փախչում Թատրոնից: Են փախչելն ե, վոր փախչում են եղ կախարդական տնից:

Եղիսոնին հաջողվում ե նույն ձևով լուսանկարել, ճիշտ ե, մեծ դժվարություններով, մի կաթիլ ջրի կյանքը: Մեզնից ամեն մեկը գիտե, վոր մի կաթիլ ջրի մեջ միլիոնավոր ինֆուզորյաններ են ապրում՝ իրենց յուրահատուկ խորհրդավոր կյանքով: Յեվ հետաքրքրվողներն եղ աշխարհը կարող եյին տեսնել միայն գիտնականի առանձնասենյակում, միկրոսկոպի միջոցով:

Իսկ հիմա, շնորհիվ Եղիսոնի, եկրանի վրա կենդանանում
է մի կաթիլ ջուրը, և մենք տեսնում ենք պարզ ջրի միջի
կենդանիներին, նրանց կյանքը, շարժումները նրանց, կռիվը. —
մեր առաջ բացվում է մեզ անհայտ աշխարհի գաղտնիքները:

Հետագա տարիները մյուս գյուտարարները կատարելա-
գործում են Եղիսոնի ես ապալարատը, և հիմա մեզնում հայտ-
նի յե ամենին ու ամենուր եղ ապալարատը կինո անունով:

Դժբաղդաբար, մեզնում կինոյի վրա նայում են վորպես
հաճույքի, ժամանցի վրա, մինչդեռ նա կարող եր կրթական
մեծ դեր խաղալ, յեթե ավելի հաճախ ցույց տալին մեզ ան-
ծանոթ նոր բաղադրների ու ժողովրդների կյանքը, բացելին
բուսական և կենդանական աշխարհը, ցույց տալին բնության
գեղեցիկ տեսարանները:

Չ. դ հետ միասին մի քանի բոլորով ներս մտնենք եղ կի-
նոներից մեկը. տեսեք, թե ինչքան բան կարող եք տեսնել ու
սովորել կարճ ժամանակում:

Եկրանի վրա, մեր առաջ, Անգլիայի ածխահանքերի
ու խուլ գյուղերից մեկն է: Դեռ մութն է. նոր է լուսանում.
տեսնում ենք՝ ինչպես մի խրճիթից մյուսն են գնում բանվոր-
ները, դեմքները հոգնած ու մռայլ, կարճատև ծանր քնից զարթ-
նելով՝ պատրաստվում են ածխահանքերը աշխատանքի գնալու:
Նրանցից մեկը շտապ-շտապ առավոտվա սուրճն է խմում, գոր-
ծիքները վերցնում ու դուրս գնում փողոց: Մի ուրիշը տխուր
դեմքով գրկում է իր փոքրիկ աղջկան, համբուրում ու մնաս
բարով ասում:

Ահա մի նեղ փողոց: Մեր առաջ խմբերով բանվորները գը-
նում են. հետո տեսնում ենք ածխահանքերն իրենց ստորեր-
կըրյա խոր ու մռայլ անցքերով, ուր փոքրիկ զամբյուղներով
իջնում են բանվորները:

Վերջապես և ահա ածխահանքերը. բանվորները կռացած
դրսւթյան մեջ պատռում են ածխի հաստ շերտը, իրենց ճամ-
բան լուսավորելով փոքրիկ լամպաներով: Իսկ հետո, ածուխը
բարձրացնում են վեր, միլլիոնավոր փթերով տարածում, մարդ-
կանց լույս ու տաքություն մատակարարում:

Յեվ եղ բոլորը մեր առաջ ենքան մոտ ու ենքան կենդա-

նի յե կատարվում, թվում ե, թե մեզ մոտ են, մեզ հետ են, և մենք կարող ենք նրանց հետ խոսել:

Մի ուրիշ պատկեր. ծովափ ե... Ալիքները ծույլ-ծույլ ճողփում են Սիցիլիայի ափերին. լուսինը մեղմ լույսով լուսավորում ե ծովը. իսկ գեղեցիկ այգիներում ու պուրակներում — մշտադալար նոճիները կատարներն իրար թեքած՝ ասես հեքյաթներ են փսփսում իրար:

Առագաստանավերն արագ-արագ իրար լետևից ծովի յերեսն են դուրս գալիս, իսկ սիցիլիական ճարպիկ ձկնոսներն ուրախ ու զվարթ ծովն են ձգում ուռկանները՝ ձուկ բռնելու:

Յերկինքը հանկարծ ամպոտում ե, լուսինը՝ թագնավում: Ծովն սկսում ե յեռալ, աղմկել ու շոգի արձակել՝ կարծես մի վիթխարի հրեշի կրծքից. վրա յե հասնում քամին, և ձկնոսները, շտապ թիավարելով, ափն են դառնում:

Յեվ եսպես անվերջ պատկերներ հաջորդում են իրար: Տեսնում ենք անապատներով սլացող գնացքը, և՛ քաղաքների ներսի կյանքը, և՛ գործարանների շարժումը — և ամեն ինչ կենդանի ու վառ. բայց մի խոշոր պակասություն ունի ես գեղեցիկ գյուտը — ամեծ ինչ լուռ ե կատարվում, անձայն:

Ալիքները զարկվում են ափերին առանց ձայնի, շոգեգնացքը սլանում ե առանց աղմուկի, մարդիկ խոսում են, ծիծաղում առանց վորևե ձայն հանելու. և եդ լռությունը շարժման ու կենդանության մեջ մի տեսակ ճնշիչ տպավորություն ե առնում մարդու վրա:

Եդիսոնը շատ լավ գիտեր եդ պակասությունը և աշխատում եր միացնել կինետոսկոպն ու ձայնագիրը:

Սկզբում ձայնագիրը վերցնում ե դնում կինետոսկոպի մեջ, բայց հետո համոզվում ե, վոր յերկու ապարատը պետք ե աշխատեն առանձին առանձին, մինչդեռ գործողության մեջ միասին պիտի լինեն:

Յերկար փորձերից հետո Եդիսոնին հաջողվում ե վերջապես կենդանի-խոսուն պատկերներ ստանալ:

Չայները հաղորդվում եյին հասարակության շնորհիվ ձայնի ձագարած և մեծ խողովակի: Յերկու ապարատի ոգնու-

թյամբ հաջողվում է պատկերներ տալ իրենց համապատասխան ձայներով:

Յերգիչներն ու յերգչուհիները յերգում եյին, որկեստորը նվագում էր, շոգեշարժը սուլում, և թեև պակասությունները յերևում եյին ու թերի յեր գործը, բայց Նդիսոնն ուրախանում էր, վորովհետև նա խորը համոզված էր, վոր մեծ ապագա պիտի ունենա իր նոր գյուտը:

Իր ընկերներին ասում էր. —

«Յես վոչ մի վայլկյան չեմ կասկածում, վոր կարճ ժամանակից հետո մենք կարող են գյուղերում ոպերաներ տալ շատ եժան գներով: Յեվ գեղարվեստը մատչելի կըդառնա բոլորին:

Յեվ վոչ միայն ոպերաները, գեղարվեստը լայն ժողովրդականություն կըստանան, այլ ամեն, ամեն բան, որինակ՝ հազարավոր վերստի վրա արտասանվող ճառերը — կարող ենք լսելի դարձրնել գյուղերում և են ձևով, վոր լսողները տեսնեն ճառախոսի դեմքը, շարժումները, միմիկան:

Յեվ եդ ձևով կարելի յե պահել, պահպանել ապագա սերունդների համար ժողովրդների կյանքն ու պատմությունը՝ պատկերներով ու հնչյուններով:

Յեվ մեր 20-րդ դարու պատմությունը կըլինի պատկերներով, խոսքերով ու հնչյուններով՝ միշտ կենդանի ու մնայուն, վորի հետ համեմատած գիրքը — մեզ անգույն ու մեռած կըթրվա»...

Մեր գործը պիտի լինի՝ ենպես անենք, վոր եդ մեծ գյուտը իսկապես վոր կատարի իր դերը, կատարելագործվի, տարածվի և լուսավորի աշխատավոր լայն մասսաները:

ԵԼԵՔՏՐՈՖԻԿԱՑԻԱՅԻ ՊԻՈՆԵՐԸ

Եղիստնի ամբողջ կյանքում առաջին տեղը բռնում էր գործը, աշխատանքը. աշխատանքն էր, վոր կարմիր թելով անցնում է նրա կյանքի միջով:

1890 թվին իր արած գյուտերի համար 500 շնորհագիր էր արդեն ստացել և 300 նոր գյուտ ել սպասում էյին կյանքում կիռարվելուն:

Բայց Եղիստնը միայն գործի մարդ չէր, և վոչ ել իր գործի ստրուկը: Նա նախ և առաջ մարդ էր, բառիս ամենալայն իմաստով՝ տաք սրտի տեր, զգայուն ու լայն հոգով:

Դեռ 12 տարեկան հասակից նա լրագրավաճառ էր դարձել իր ընտանիքը պահելու համար: Յեվ իր արկածալիլ ու ծանր կյանքի ընթացքում նա յերբեք չէր մոռանում իր ծնողներին, միշտ ոգնում էր, մի բան էր ուղարկում նրանց, հաճախ իրեն առանց ճաշի ու հացի թողնելով:

Նա շատ էր սիրում իր մորը, շատ էր կապված նրան և իր մտքերն ու ծրագրները միշտ մորն էր հայտնում, նրան էր ասում. մայրն ել իր հերթին փոխադարձաբար սիրում էր իր տղային և հավատում էր նրա հաջողությանն ու ապագային: Բայց մայրն իր տղայի պայծառ ու մեծ ապագան չի տեսնում. նա վախճանվում է 1871 թվին, յերբ «փոքրիկ Ալ»-ը համաշխարհային փառքի ու պատվի առաջին աստիճանի վրա յեր կանգնած միայն:

Զնայած եղ մեծ անվանն ու փառքին, Եղիստնը նման չէր են գոռոզ մարդկանց, վորոնք մեծամտորեն յերևակայում են և անմատչելի յեն լինում մարդկանց: Ընդհակառակը, եղ մեծ մարդը կյանքում հաճախ են տեսակ կատակներ էր անում, վորոնք հիշեցնում էյին «փոքրիկ Ալ»-ի չարաճրճությունները:

Մի անգամ նրա ընկերներից մեկը մոտը հյուր է գալիս:

Նդիսոնը վճռում է գլխին մի խաղ խաղալ. հնապես է անում, վոր իր բարեկամին ավելի վաղ է քնեցնում, նախորոք ել սարսափելի պատմութիւնն է անում, առանց են ել վախկոտ իր բարեկամի սիրտն ահով լցնում: Վերջինս անկողնուձի է լինում, յերբ կես գիշերին, ժամացույցը ժամը 12-ը զարկելուց հետո, խուլ և ընկած ձայնով լսում է.

— Կես գիշերը հասավ, ո՞վ մարդ, պատրաստվիր մահվան: Առանց են ել արդեն վախեցած, հչուրն եղ խոսքերը լսելով՝ ահից անկողնում բարանում է, չի կարողանում շարժվել. վերջապես, հաջողվում է, անկողնից մի կերպ դուրս է թռչում և վազում է Նդիսոնի սենյակը. Նդիսոնը նրան դիմավորում է հանգիստ ծիծաղով, նստեցնում է և իր նոր արած գյուտերից պատմում:

Մի ուրիշ անգամ նրա սրամիտ կատակն ավելի մեծ տպա-

վորութիւնն եւ անուամբ. եղ եւն ժամանակն եր, յերբ նա զբաղ-
ված եր ելեքտրական գնացքի գյուտով:

Եւն ժամանակ նա դեռ հարուստ չեր, և դրամատերերից
մի քանիսն ուզում էին սրան ոգնել, վոր հետո կարողանան
շահագործել նրա գյուտը:

Մի անգամ եղ «պարոնները» գալիս են Եղիսոնի մոտ, ի-
մանալով ինչ դրութեան մեջ ե գործը:

Նրանց խոսելու տոնից Եղիսոնը նկատում ե, վոր նրանք
մեծ թերահավատութեամբ են նայում իր արած գյուտին, և
իր շոգեշարժի արագութեանն ել չեն հավատում:

Եղ բանը Եղիսոնին բարկացնում ե:

Ժպտալով, հյուրերին հրավիրում ե, վոր շոգեշարժը նըս-
տեն, փորձելու համար մի քանի պտույտ անեն:

Հյուրերը սև սյուրտուկները հագին, գլխներին բարձր ցի-
լինդր, շատ ծանր ու լուրջ նստում են շոգեգնացքը, կարծե-
լով, վոր Եղիսոնը սկզբում դեռ մի դասախոսութիւն կըկարդա
— իր նոր գյուտերին ծանոթացնելու համար:

Բայց Եղիսոնը սրանց հետևից անմիջապէս թռչում ե,
նստում ու շոգեշարժը բաց թողնում: Յեւ վայրկյան առ
վայրկյան արագութիւնն ավելացնում ե:

Կայծակի արագութեամբ, անվերջ պտույտներ անելով, շո-
գեշարժը թռչում ե: Նրանց աւանջները վզգում են, գլխարկ-
ները թռչում, զգեստների փեշերը դրոշակների պէս քամին
ուռցնում, պինդ շոգեգնացքին ելին կպել, վոր չընկնեն. և
խնդրում ելին Եղիսոնին, վոր կանգնեցնի իրենք իջնեն, բայց
նա չլսելուն ե տալիս և հեգնական ծիծաղով շարունակում
թռցնելը:

Յերբ հասցնում ե ամենաբարձր արագութեանը, են ժա-
մանակ հանկարծ կանգնեցնում ե, են տեսակ ցնցում ե առաջ
բերում, վոր քիչ ե մնում վայր ընկնեն:

Ես փորձից հետո նրանք համոզվում են ու հավատում ե-
լեքտրական շոգեշարժի ուժին և առանց խոսք ասելու հեռա-
նում են:

Եղիսոնը միշտ և ամենուր թշնամի յեր ամեն տեսակի

պոռոզության ու մեծահոգության—և ամեն հարմար առիթից
ոգտվելով՝ ծաղրում եր նրանց, վորոնք գործից անտեղյակ՝
մեծ-մեծ խոսում են ու պարծենում:

Եղիսոնի ոգնականների թվում սկզբում կային նաև հա-
րուստ գործարանատերերի տղաներ, վորոնք սև աշխատանքի
սովոր չեյին, վորովհետև «իրենց մոր փեշի տակ եյին մեծա-
ցել».— Բայց նրանք Եղիսոնի աշխատանոցն եյին գալիս նրա
մոտ կատարելագործվելու, գործնական աշխատանքներին ծա-
նոթանալու: Յեվ եղ տեսակները շատ մեծ կարծիքի յեյին լի-
նում իրենց ընդունակությունների մասին և աշխատանքի ժա-
մանակ ել միշտ խուսափում եյին սև աշխատանքից: Բայց եղ
տեսակներին Եղիսոնը չեր սիրում. նրա խորը համոզմունքով
են մարդն ե արժանի հարգանքի, վոր իր աշխատանքով ե ապ-
րում, և ամեն բանի իր աշխատանքով ե հասնում, և վոչ թե
պատրաստի հարստությանն ու փառքին տիրանում:

Մոր փեշի տակ մեծացածներից մեկը—վորը շատ մեծ
կարծիքի յեր իր ընդունակությունների մասին, մի որ հրա-
ժարվում ե մաքրել ապպարատը փորձի համար:

— Յես գյուտեր անող եմ, և վոչ թե սև աշխատանք
կատարող,—հպարտորեն պատասխանում ե նա:

Եղ խոսքերը պատահամբ լսում ե Եղիսոնը, իսկույն մո-
տենում ե նրան և խորը հարգանքով ու լուրջ տոնով ասում ե.

— Յես հազար ներողություն են խնդրում ձեզնից ևն
մարդկանց կողմից, վորոնք ստիպել են ձեզ կատարելու սև
աշխատանքը: Նրանք չեն հասկանում, վոր եղ տեսակ մեծ ըն-
դունակությունների տեր մարդը, ինչպիսին դուք եք, իր ձեռ-
քերը չպետք ե կեղտոտի սև աշխատանքով: Յես սովոր եմ եղ
աշխատանքին, յես միշտ ել հասարակ բանվոր եմ յեղել:

Ասում ե, շապկի թևերը բարձրացնում, գործիքը մաք-
րում ու տեղը դնում:

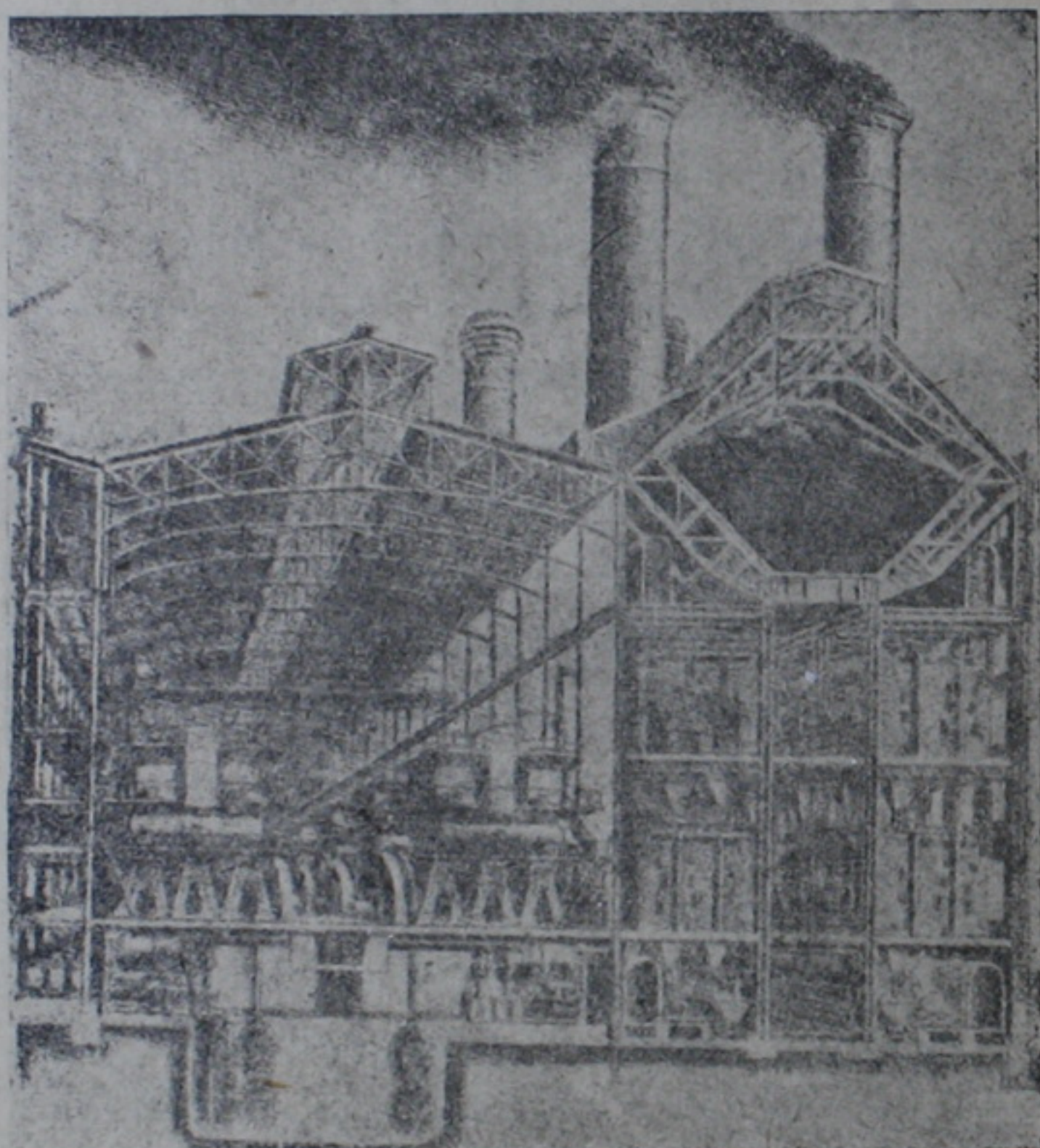
Հետո դառնում ե նրան, վորը կաս-կարմիր եր կտրել ա-
մոթից, և ասում.

— Պատրաստ ե. հերթը ձերն ե հիմա. շատ դատարկ բան
ե մնացել—վորևե դյուտ պիտի անեք միայն. յես եստեղ ձեզ չեմ

կարող ոգնել չեմ ել համարձակվում վորևե ոգնութլուն ցույց տալ են տեսակ հանճարեղ մարդու, ինչպիսին դուք եք...

Շատ լավ դաս յեղավ այդ: Եդ որվանից եդ ոգնականը դառնում ե Եդիսոնի ամենալավ ու ամենահամեստ ոգնականներից մեկը:

Բայց եդ դասը մեծ ոգուտ ե բերում նաև Եդիսոնին: Նա եդ դեպքից հետո հարուստ դրամատերերի և գործարանատերե-

րի տղաներին այլևս չի ընդունում իր աշխատանոցը, գերադասում ե աշխատանքի մարդկանց, աշխատողներին:

— Չեմ սիրում անգործներին, սև աշխատանքից փախչողներին,—հաճախ եր կրկնում Եդիսոնը:

Եսքան պարզ եր ու անկեղծ Եդիսոնն ամեն բանում և ամեն դեպքում: Յեվ նա մեծ սառնասրտությամբ եր ընդունում են բազմաթիվ պատիվներն ու մեծարանքները, վոր ստանում եր աշխարհքի զանազան ծայրերից: Իսկ յերբ իր աշ-

խատանոցը հաճախողները նրան ասում են՝ «պարոն պրոֆեսսոր», նա ժպտալով ասում էր.

— Յես պրոֆեսսոր չեմ. յես միայն Նդիսոն եմ և ուրիշ չունիմ. յես գործի մարդ եմ, և չունիմ գիտնական.

Այո, Նդիսոնը գործնական աշխատանքի, գործի և կյանքի մարդ է.

Յեվ նրա բոլոր գյուտերը հսկայական նշանակութուն ունեն գործնական կյանքի համար, աշխատավոր ժողովրդի համար:

Մինչև հիմա նրա գյուտերով ոգտվել է միայն կապիտալիստական աշխարհը, իսկ հիմա տարածվում են ու ծավալվում մինչև հեռավոր խուլ գյուղերը և ոգտվում են շատ շատերը.

Մեր Պորհրդային յերկրների համար Նդիսոնի գյուտերը առանձին նշանակութուն ունեն:

Իլյիչն ասում էր՝ կոմսունիզմին հասնելու ճանապարհը — ելեքտրոֆիկացիան է:

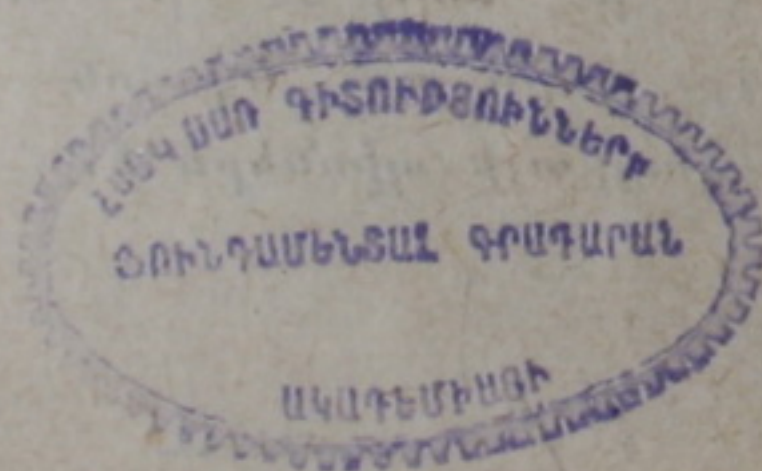
Իսկ ելեքտրոֆիկացիան իրականացնելու համար պետք է ոգտագործել Նդիսոնի արած բոլոր գյուտերը:

Ելեքտրական լամպը գյուղերում, կինոն՝ գործարաններում, վորին ձգտում էր ինքը՝ Նդիսոնը, են ժամանակ կիրականանա, յերբ բոլորը միահամուռ ուժերով կաշխատեն, յերբ բանվորն ու գյուղացին ձեռք-ձեռքի տված կըվերաստեղծեն մեր կյանքում գյուտերն այն Նդիսոնի, վոր ամենայն իրավամար ելեքտրոֆիկացիայի պիտան են:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Յերես
Գլուխ I Հնարագես տղան	3
» II Ծանր տարիներ	11
» III Գյուտարար	19
» IV Հեռագիր յեվ հեռախոս	24
» V Ջայնագիր ժողովրդաժ	30
» VI Ելաֆսրական լամպր	37
» VII Որանի լեռների ստորոտին	42
» VIII Կինեմատոգրաֆ	47
» IX Ելեֆսրոճիկացիայի պիոներ	52

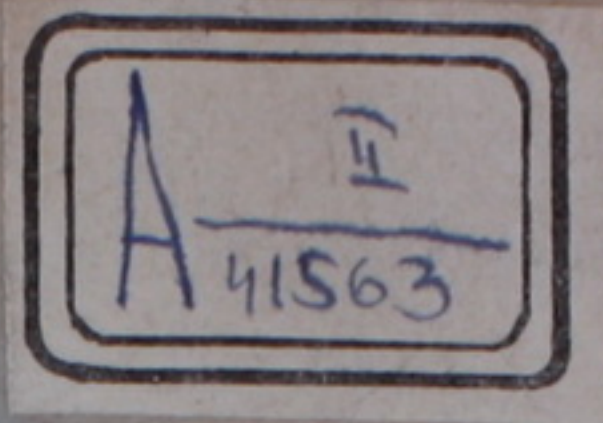
ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220041563

(204.)

X

=====

ԳԻՆՆ Ե 40 ԿՈՊ.

=====